

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav politologie

**Porovnání vlivu agrárních stran v Československu a
ve Finsku v letech 1917 – 1929**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Emil Voráček, DrSc.

Tomáš Karpíšek
Obor: politologie

Praha, 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

V Praze, dne 25.4.2006

OBSAH:

1. ÚVOD	5
2. VYTVÁŘENÍ POLITICKÝCH STRAN V ČESKOSLOVENSKU	11
3. POVÁLEČNÝ VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1929	20
3.1. CHARAKTERISTIKA SYSTÉMU POLITICKÝCH STRAN V ČSR	23
3.2. PĚTKA	25
4. AGRÁRNÍ STRANA ČESKOSLOVENSKÁ	29
4.1. PROGRAM STRANY	37
4.2. ANTONÍN ŠVEHLA	39
4.3. POZEMKOVÁ REFORMA	44
4.4. ZAHRANIČNÍ POLITIKA ČESKOSLOVENSKA V LETECH 1918 – 1929	48
5. AGRÁRNÍ STRANA FINSKA	52
5.1. VNITROSTÁTNÍ SITUACE FINSKA V LETECH 1918 – 1929	52
5.2. CELNÍ POLITIKA	61
5.3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA FINSKA V LETECH 1918 – 1929	64
5.4. NACIONALISTICKÁ Hnutí VE FINSKU VE DVACÁTÝCH A TŘICÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ	66

6. POLITICKÁ SÍLA A MOC AGRÁRNÍCH STRAN V ČESKOSLOVENSKU A FINSKU	68
7. ZÁVĚR	89
PŘÍLOHY	91
SEZNAM LITERATURY	93

1. Úvod

Na konci první světové války po rozpadu Rakouska-Uherska a carského Ruska se v Evropě zrodila řada nových států: například Finsko, pobaltské země, Polsko, Československo, Maďarsko a Jugoslávie. Tyto nově vzniklé subjekty, ale i země spadající mezi poražené, se snažily zachovat si zprvu převážně demokratický ráz a plurální politický systém, ačkoliv ten se u každé dané země lišil, jak svým vlastním historickým vývojem, tak i tehdejší vnitrostátní situací a vyspělostí té dané občanské společnosti. Demokracie však s postupem času byla nucena soupeřit s dvěma extrémními hnutími, jejichž vliv na společnost nabýval na síle, byly to fašismus a komunismus. Pouze země s dlouholetou tradicí politických stran a uvědomělou občanskou společností měly možnost se tomuto zlu ubránit. Jednu z hlavních rolí v tomto zápase hrály mimo jiné i agrární strany, které se snažily udržet demokratický řád ve svých vlastních zemích. Československo můžeme v tomto případě považovat za úspěšné, neboť tradici první republiky ctíme jako období upevnění demokracie a hospodářského rozkvětu. Bohužel další osud nebyl k naší republice již tak příznivý.

Po druhé světové válce se Československo dostalo pod trvalý vliv Sovětského svazu a zůstalo v jeho područí následujících čtyřicet let. Naproti tomu Finsku se přes velké válečné ztráty, jak na lidských životech, tak i materiálních škodách, podařilo uchovat demokratický systém politických stran i po druhé světové válce. Jeden z hlavních důvodů, proč došlo po druhé světové válce k opačnému vývoji v obou zemích, můžeme najít ve vývoji agrárních stran v těchto státech. Po roce 1945 byla

Československá strana agrární za svůj předválečný negativní postoj k prezidentu Edvardu Benešovi, vystupňovaném po smrti Antonína Švehly, a kladném vztahu k německým nedemokratickým silám, u nás zakázána. Prezident Beneš nikdy agrárikům nezapomněl prezidentské volby z roku 1934. Tehdy agrární strana poprvé v historii československého státu postavila svého vlastního prezidentského kandidáta právě proti Benešovi, a ačkoliv ho po mnoha jednáních nakonec stáhla a postavila se za Edvarda Beneše, prezident jim tuto opovážlivost nikdy nezapomněl a udržoval k agrární straně velmi rezervovaný postoj. Konečný zákaz agrární strany přišel ale na nátlak Komunistické strany Československa v duchu tzv. Košického programu podporovaný samotným Benešem a ostatními politickými subjekty, podle kterého v „osvobozené“ republice nebudou nadále povoleny žádné „nedemokratické“ strany. Z komunistického pohledu to samozřejmě znamenalo žádné strany nesocialistické. Výjimku – vzhledem k londýnské činnosti tehdejšího premiéra Jana Šrámka a k uklidnění katolických věřících, zejména na Moravě – tvořila strana lidová. Velmi dobrou organizační přípravou a propagací se podařilo komunistické straně získat velkou část voličů.

Komunistická strana tak získala ve volbách roku 1946 třicet osm procent hlasů v českých zemích, což se během první republiky nikdy nepodařilo žádnému jinému politickému seskupení. Jen zlomek voličů se obrátil ke straně národně socialistické. Naopak ve Finsku si Agrární strana udržovala svůj vliv a stala se stálým koaličním partnerem poválečných vlád Finska. Jedním z jejích hlavních představitelů byl Urho Kalevi Kekkonen, který se stal nejvýznamnějším politikem poválečného Finska a který udával politický směr země od konce padesátých let až po počátky let osmdesátých.

Mým úkolem v této diplomové práci bude poukázat na politický vývoj v Československu a ve Finsku v letech 1917/18 až 1929 a před nástupem velké hospodářské krize. Obě země měly za sebou dlouhou nadvládu cizích mocností, v případě zemí českých to představovalo rovných čtyři sta let habsburského panství. Finsko bylo nejprve sedm set let pod nadvládou Švédska a od roku 1809 spadalo pod carské Rusko. Zvláště v období druhé poloviny 19. století a na počátku 20. století se obě země současně potýkaly s obdobnými situacemi: národní obrození, urbanizace, nárůst průmyslové výroby, střetávání národnostních menšin a vytváření politických seskupení a stran. Tento vývoj byl v obou zemích velmi podobný. Nejprve došlo k vytvoření skupiny hájící národnostní zájmy, kdy národ nebyl ještě politicky rozdělen na společenské stavy a třídy. Mnohdy však tyto skupiny postrádaly moderní pojetí politických stran, dostávaly se do područí domácí šlechty – pokud ta ovšem měla o domácí české či finské dění zájem. Například česká šlechta se v převážné většině pokládala jenom za zemské příslušníky (tzv. Böhmy) a ne národnostně Čechy. Proto se také příliš nezajímala o dění v Čechách.

Protože šlechta postrádala na akčnosti své doby, postupem času docházelo k formování stran, které byly pro radikálnější postupy vůči vládnoucím dvorům ve Vídni nebo Petrohradu - ke svému panovníkovi byly ovšem stále loajální - až po seskupení hájící pouze určité vrstvy obyvatelstva nebo zájmy národnostní. Je nutno podotknout, že vzhledem k situaci, kdy obě země spadaly po staletí pod své silnější sousedy, jak na území Zemí Koruny české, tak i na území Finska, žily silné minoritní skupiny a to Němců a Švédů. Je však na místě upřesnit, že tyto menšiny se chovaly v obou případech velmi odlišně. Čeští Němci se snažili po

rozpadu Rakouska-Uherska o své připojení k Německu a během dvacátých let až do vytvoření Panské koalice se na rozvoji nového Československého státu nijak nepodíleli a vytvářeli tak pasivní politiku. Strany zastupující finské Švédy byly velmi aktivní a to již od přelomu 19. a 20. století, kdy se teprve začalo probouzet národní obrození finského obyvatelstva, až po podílení se na vládních koalicích od doby nezávislosti v roce 1917 .

Jako další cíl mé diplomové práce si kladu nastínit historii vytváření politických stran, poukázat na politický vývoj v obou zemích a představit nejsilnější politické strany té doby – strany agrární. V této práci bych se rád věnoval politickým programům obou stran v Československu i ve Finsku, hledal jejich společné body a představil odlišnosti, které se mohou týkat jak geografické polohy té dané země, seskupení politických stran v obou zemích, tak i rozložení obyvatelstva ve městech a venkově. Dále bych se rád zabýval otázkou, proč tyto politické strany hrály v obou zemích klíčovou roli při vytváření politického systému nových republik a to i přesto, že se jednalo o republiky tak rozdílné. Československo bylo tehdy jednou z nejprůmyslovějších zemí Evropy; Finsko země se silným zemědělským odvětvím a s teprve se rozrůstajícím průmyslem. Jedním z hlavních bodů této diplomové práce bude najít odpověď na otázku, v jakém spektru politických stran, zda spíše napravo či nalevo od politického středu a z jakého důvodu, se obě agrární strany nacházely.

Ve své diplomové práci je použita jak literatura česká tak i finská. Menší část pak představuje jiná literatura než česky či finsky psaná. Ve své práci jsem se snažil najít odpověď na řadu

otázek již zmíněných výše. Největší část mé práce zabrala komparace politického vývoje v Československu a ve Finsku. A to nejen samotných agrárních stran, kterých se z hlavní části má práce týká, ale i tehdejšího politického systému, a to jak ve Finsku, tak i v Československu. Jako hlavní body jsem se snažil nejprve seznámit s historií politických stran v obou zemích, a to před vznikem první světové války v rámci Rakouska – Uherska a carského Ruska, ale hlavně pak od vývoje již nezávislých republik. Síla nebo slabost každé z politických stran byla závislá na domácí politické scéně. Těmto tématům se věnuji v kapitolách 3, 4, 5 a 6. Jako hlavní bod své diplomové práce pak považuji kapitolu 7, kde se věnuji komparaci obou agrárních stran, jak v Československu, tak i ve Finsku v období dvacátých let 20. století. Literatura, která byla pro tuto diplomovou práci použita, se od sebe velmi liší. Důvodem bude i odlišný historický vývoj obou zemí po druhé světové válce. Zatímco u nás dochází k charakterizaci první republiky a tehdejšího politického systému až po roce 1989, ve Finsku problematika prvních let nezávislosti finského státu v posledních letech ztrácí na atraktivitě.

Po rozpadu Sovětského svazu a odpoutání se finské domácí politiky z vlivu Ruska se finští historici a politologové více věnovali událostem Zimní války a období padesátých a šedesátých let 20. století. Z české literatury bych rád jmenoval knihy od Broklové, Kárníka a Klimka, které mi byly nesmírnou inspirací pro napsání této diplomové práce. Komparace jakéhokoliv vývoje a systému jako takového není v případě Československa a Finska z období let předválečných zcela jednoduchá, neboť tyto dva státy neměly v období první československé republiky příliš mnoho společného. Téměř vůbec

nepřišly spolu do styku, ať se to týkalo politiky, obchodu nebo kultury. Každá z těchto zemí spadala pod jiný vliv kultur a ani v široké historii nenajdeme nějaké společné prvky. Ani v literatuře, ať už české, nebo finské, není příliš mnoho zmínek o druhém z těchto států a pokud ano, tak tomu bylo povětšinou ve finské literatuře, kde bylo Československo zmiňováno jako výjimka z průmyslových zemí, kde agrární strana dokázala získat takový politický vliv na domácí události.

Co se týče samotné literatury, během jejího studia jsem nabyl dojmu, že pohled českých historiků a politologů je mnohem kritičtější na události z let 1918 – 1929, než tomu bylo u jejich finských kolegů. Ti z velké části pohlížejí na domácí události velmi nesebekriticky a velmi nacionálně. Proto i na závěr své diplomové práce hodnotím dvacátá léta minulého století, jako období pro obě země úspěšné.

Z metodologického hlediska jsem přistupoval ke své práci komparativním způsobem porovnáváním obou agrárních stran, jak v Československu, tak i ve Finsku v chronologickém postupu od vytváření politických stran, jejich rozvoj v rámci Rakouska-Uherska nebo carského Ruska až po fungování politického systému jako takového v rámci nových nezávislých republik.

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doktorovi Emilu Voráčkovi nejen za cenné připomínky a konzultace v průběhu tvorby diplomové práce, ale i za laskavý přístup a trpělivost, s nimiž mi pomáhal řešit četné problémy, které po dobu psaní této diplomové práce vznikaly.

2. Vytváření politických stran v Československu

Definice strany: strana je organizace, která sdružuje určitou skupinu lidí za prosazení jejich zájmů, snaží se získat podíl na politické moci a k tomuto účelu vyhledává zpětně ve veřejnosti co nejširší podporu (Malíř 2005:536).

V druhé polovině 19. století začalo docházet k vytváření politických stran, které měly nejprve rysy národnostní a teprve s postupem času docházelo k radikalizaci těchto seskupení a k odštěpení od stran původních. V českých zemích i ve Finsku rozlišujeme mezi staročechy a mladočechy, respektive mezi mladofiny (*nuorsuomalaiset*) a starofiny (*vanhasuomalaiset*). Jejich základním rozdílem byl postoj vůči centrálním vládám. V osmdesátých letech 19. století u nás dochází ke vzniku strany sociální demokracie – ta byla součástí rakouské sociální demokracie a přejímala též její politická usnesení. Dále pak dochází k silnému katolickému hnutí převážně na Moravě a na přelomu století i ke vzniku strany agrární, národně sociální a realistické. Jejimi představiteli byli například Josef Kaizl, Karel Kramář, Jan Herben a Tomáš Garrigue Masaryk. Tito politici odmítali staročeskou ústupnost, ale odmítali i radikalismus mladočechů. Během jejich politické kariéry se mnozí dostávali do jiného politického spektra a zvláště pak v průběhu již Československé republiky se z nich stávali političtí nepřátelé.

Je na místě podotknout, že všechny tyto strany bez výjimky byly stranami loajálními k císaři a habsburskému domu. Teprve na počátku 20. století Pokroková strana byla pro vytvoření nového státního seskupení, kde by nedocházelo k jasné nadvládě

německy mluvící většiny. Protože se však jednalo o malou stranu bez silných lidových mas, nebyl na její požadavky kladen nějaký větší důraz.

Vznik nezávislého Československa během první světové války byl komplikovaným procesem. Po úmrtí císaře Františka Josefa I. roku 1916 se jeho nástupce Karel Habsburský pokoušel i prostřednictvím své manželky Zity Bourbonkové o nastolení separátního míru, a to i za cenu, že by tím poškodil svého spojence – Německo, které bylo striktně proti uzavření mírové dohody. Císař však cítil obavy o budoucnost mocnářství, válka se nevyvíjela dle jeho představ, národnostní menšiny odmítaly poslušnost a co více, vzrůstala zde i obava, že se představitelům zahraničního odboje podaří přesvědčit Francii, Anglii a Spojené Státy o právu na vlastní sebeurčení a státní nezávislost. Navíc odboj se neprojevoval pouze za hranicemi Rakouska – Uherska, ale stále více i na jeho území. Mladý císař nechtěl zbytečně prolévat krev, a proto nakonec zatčení představitelů českého domácí odboje Kramář a Rašín, původně odsouzení k trestu smrti, byli osvobozeni a propuštěni.¹

Poslední události z let 1917 - 18 však přispěly k rozpadu monarchie a vítězné velmoci nakonec souhlasily s vytvořením řady nových států na území střední Evropy. Můžeme to považovat za poměrně radikální krok, neboť na území dvou mocnářství vznikla řada nových států, jejichž formou byla republika. Po rozpadu monarchie dosud vlivná katolická církev ztratila na své moci, a proto také Vatikán až do samého konce války zánik Habsburské monarchie odmítal uznat. Po rozpadu Rakouska-

¹ Jistě je zaznamenání hodné, že o tom rozhodl nejenom cit a úvaha mladého císaře, ale v nemenší míře i vliv dlouholetého přítele a současně zpovědníka císařovny profesora a vědce Aloise Musila (1868 – 1944).

Uherska a po vzniku samostatného Československa byl stranický systém politických stran v zásadě již vytvořen.

Historie vzniku a rozvoje politických stran sahá do druhé poloviny 19. století, kdy se hlavní důraz kladl nejprve na sociální otázky a později stále častěji i na otázky národnostní. Na začátku 20. století jednou ze skupin, které stále podporovaly Habsburskou monarchii, byly katolické kruhy, kam patřila i česká šlechta. Zvláště ke konci 19. století docházelo ke skutečné politické pluralitě, která byla následkem nárůstu sociálních a národnostních konfliktů.

Po roce 1918 významnou roli však nehrály pouze politické strany, ale i politická a ekonomická centra, nepřeborné množství nepolitických spolků a institucí a pro dvacátá léta minulého století je důležitou politickou složkou a významným činitelem tzv. skupina Hradu. S trochou nadsázky můžeme tedy říci, že Československá republika převzala již hotovou strukturu politického stranictví. Toto se však týká pouze českých zemí, situace na Slovensku byla značně odlišná. Do té doby byli Slováci menšinou na území Horních Uher; v západní části státu nejsilnějšími subjekty se staly Československá strana socialistická (později zkráceně národní socialisté), Československá strana lidová (klerikálové), národně demokratická, Československá strana sociálně demokratická a strana agrární (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu). V okamžiku vzniku samostatného Československa disponovaly české politické formace již několika desítkami let zkušeností z politických bojů a parlamentních účastí v Zemských sněmech a v Říšské radě v rámci Rakouska-Uherska. Díky těmto poměrně bohatým zkušenostem byly už tyto strany politicky vyprofilovány, měly své konkrétní dlouhodobé zájmy a

voličské skupiny a disponovaly zkušenými politiky. Slovo *politik* je v této souvislosti nutno odlišit od významu *státník*. Politik je osoba, zabývající se soubojem o moc a vliv na řízení státu; státník je politik, který tuto moc a vliv má a je schopen s nimi odpovědně a prospěšně zacházet.

Česká politická reprezentace, jejíž role v Habsburské monarchii byla téměř stále opoziční, měla málo zkušených státníků, pokud vůbec nějaké. Na druhou stranu si ale mnozí, z donedávna výlučných opozičníků, nevedli při zakládání nového státu zdaleka tak špatně. Politické strany byly navíc dobře, a na dnešní poměry až neuvěřitelně široce, organizovány. Měly masové členské základny v řádech desítek tisíc lidí, spadaly pod ně mládežnické, sportovní a kulturní organizace a vydávaly stranický tisk. Mnohé ze stran, například agrární či národně demokratická, měly navíc přímé personální a organizační vazby na významné ekonomické skupiny. Ve dvacátých letech se na území tehdejšího Československa pokoušelo získat přízeň voličů dvě desítky politických stran a seskupení, většina z nich by byla schopna vládnout a dokázala by i naplnit svůj volební program. To byl jev ve střední Evropě tehdy nevídaný. Silným zastáncem parlamentarismu a zachování politických stran byl právě Antonín Švehla, předseda Agrární strany. Zcela odmítal názor ministra zahraničí Edvarda Beneše – budoucího národního socialisty – o zbytečnosti politických stran, a naopak tvrdil, že právě politické strany a funkční politický systém jsou schopny v zemi demokracii udržet.

Československo bylo jedinou nově vytvořenou zemí z bývalé monarchie Rakouska-Uherska, která si udržela po celou předválečnou dobu demokratický ráz. Zásluha za tento předválečný primát patří našim předním exilovým politikům

Tomáši G. Masarykovi a Edvardu Benešovi, kteří se již během svých exilových let snažili vytvořit podmínky pro vznik demokratické republiky. Jejich touze po nastolení demokracie u nás napomáhaly svými silami i levicové demokratické strany, ale i agrárníci a někteří národní demokraté.

Mezi první úkoly našich politiků po vyhlášení nezávislosti bylo vytvoření první ústavy, na jejímž vzniku se kromě promasarykovských politiků podílel i ministr vnitra Antonín Švehla. Ústava zajišťovala rovnováhu mezi jejími hlavními pilíři, tedy mezi vládou a prezidentem. Proti ústavě prozatímní byly v nové ústavě pravomoci prezidenta posíleny, avšak nikoliv na pozici například prezidenta Spojených států amerických, kde prezident je hlavou výkonné moci i vlády, ale českoslovenští politici si vzali naopak za příklad ústavu francouzskou z roku 1875 (Broklová 1992: 21-27).

Ostatně fakt, že Masaryk se nespokojí pouze s reprezentativním postavením své funkce, byl všem dobře znám. Ani snaha prvního předsedy vlády Karla Kramáře donutit T. G. Masaryka vzdát se aktivní účasti na politickém dění ve prospěch domácích politiků neměla většího úspěchu. Masaryk si vyhrazoval právo ponechat si silný vliv na sestavování a fungování vlády. Sociální demokraté s tímto názorem zcela nesouhlasili, a Masarykovi se podařilo prosadit svůj názor pouze za pomoci Antonína Švehly. Prezident měl právo jmenovat premiéra a ministry, účastnit se jednání parlamentu a udělovat milosti. Prezident byl volen parlamentem na dobu sedmi let.

Stranickopolitické elity by měly v demokratické republice hrát poměrně silnou roli, v Československu to však zcela neodpovídalo skutečnosti. Poměrový politický systém v rámci parlamentních voleb umožňoval dostat se do nejvyšších zákonodárných sborů

poměrně velkému počtu politických stran – jejich počet byl přibližně dvacet jedna. Proto jejich vliv musel být celkem logicky omezen na seskupení či osoby, které se propracovaly k přímé účasti ve vládách; například ani jedinkrát v době trvání první republiky se žádná z vlád neskládala pouze z jedné či ze dvou politických stran, ale minimálně vždy alespoň ze třech. Ministři mnohdy neodpovídali svým profesionálním postavením funkci dané onomu ministerstvu, ale mnohdy záleželo na jejich vlivu a postu v rámci politické strany. Elity však nemůžeme posuzovat pouze v rámci politických stran, ale i z hlediska národnostního. Československo se skládalo ze tří hlavních národů, které představovaly Češi, Slováci a Němci a dále pak další menšiny v rámci republiky.

Do období vzniku Československa a Finska spadá i formování krajně profilovaných politických stran, a to nejen směrem doleva, ale i doprava – tedy ke komunismu a k fašismu. Obě dvě hnutí byla pro existenci demokracie a pluralitního politického systému Finska i Československa velmi nebezpečná. Jednalo se o nestátotvorné subjekty, které více než zájmy své země hájily zájmy svých domovských států - tedy Sovětského svazu a Itálie. Zvláště v Československu pak Komunistická strana se stala velmi silnou složkou politické scény, bylo to i tím, že se do jejích řad sjednotily všechny krajně levicově orientované subjekty a vedle strany agrární se dokonce v polovině dvacátých let stala jednou z nejsilnějších politických stran v Československu.² Takto silné postavení komunistické strany bylo v tehdejší době v Evropě zcela mimořádné, na druhou stranu dle výsledku voleb bylo možné i zaznamenat posílení konzervativních stran a to zejména

² Ve volbách v roce 1925 se komunistická strana stala druhou nejsilnější stranou hned po agrárních, rozdíl v hlasech činil jen 30 000 (Pasák 1999:67).

strany agrární a lidové, tedy stran politicky státotvorných. Podobný politický posun je možno vystopovat i v rámci německých stran. Strany konzervativní posílily na úkor tehdejší krajní pravice, která naopak zaznamenala odliv politických voličů. (Olivová 2000:144).

Naopak ultrapravicových stran bylo u nás mnohem více, ale jejich jednotlivé hlasy alespoň po dobu dvacátých let nebyly nijak silné. Vliv krajní pravice se začal u nás projevovat až v průběhu třicátých let. Ve Finsku byla situace podobná. Tamější sociální demokracie citelně oslabilo po odštěpení komunistické frakce na počátku dvacátých let. Tím levice byla politicky citelně oslabena. Finská komunistická strana se navíc netajila svým přáním o připojení Finska k Sovětskému svazu. Pravicových hnutí bylo ve Finsku mnohem více a jejich ambicemi byly převážně oblasti spadající pod SSSR, na které si tato hnutí dělala územní nároky.

Proto bych zde rád krátce zmínil i trochu z historie těchto hnutí. Fašismus zavedl na politickou scénu bývalý socialistický novinář Benito Mussolini v roce 1919 pod názvem Fascio di combattimento (fascio = svaz, combattimento = boj) a brzy na to se stal vzorem pro dalšího socialistu - Adolfa Hitlera. Italský diktátor velmi těžce nesl, když se „jeho“ hnutí mělo stát vývozním artiklem, ačkoli se svým žákem mohl být více než spokojen – v mnohém směru jej vrchovatě překonal.

Za zmínku stojí také dobová marx-leninská definice:

„... fašismus je otevřená teroristická diktatura nejreakčnějších živilů finančního kapitálu...je údernou pěstí reakce a předvojem všech antikomunistických sil...hledá si masovou oporu mezi

deklasovanými vrstvami buržoazie a lumpenproletářských živlů...apeluje na nejtemnější pudy“ (Stručný filozofický slovní 1966).

Svým původem je fašismus hnutím vysloveně italským. V ostatních zemích, došlo-li k tvrdší diktatuře pravice, musíme ji nazývat podle místních poměrů a zvyklostí, v Německu například nacismem. Jen v českých zemích se za fašismus považovalo od konce války, a bohužel stále považuje vše, co je napravo od komunismu; obdobně i „antifašistický odboj“, počínaje činy a konče denním tiskem. Dodnes je snahou krajní levice, aby byl jenom její doménou. „Fašista“, toť nadávka nejhrubšího zrna, ale obdobně zní z druhého břehu výraz „bolševik“.

Ke vzniku komunistických stran v Československu a ve Finsku došlo na počátku dvacátých let 20. století. V obou dvou případech se jednalo o rozštěpení sociální demokracie, kdy jejich krajně levicová křídla nesouhlasila s umírněnou politikou mateřské strany a vytvořila tak poměrně radikálně fungující politické strany.

Prvním představitelem Československé komunistické strany se stal umírněný politik Bohumil Šmeral. Šmeralův politický posun byl zčásti překvapením i pro jeho politické soukmenovce. Bohumil Šmeral byl jedním z posledních domácích politiků, který hájil existenci Rakouska-Uherska a byl zprvu proti vytvoření samostatného Československého státu. Po odchodu ze sociální demokracie do čela komunistické strany byl však brzy odsunut pro svůj umírněný postoj a nahrazen mnohem radikálnějšími soudruhy, mezi kterými byl i Klement Gottwald. Bohumil Šmeral představoval v rámci komunistické strany tzv. „historickou pravici“

o které Jacques Rupnik píše: „označovanou tak kvůli její sociálně demokratické minulosti, která zůstává v čele strany až do jara 1929 a jejímž hlavními představiteli jsou předváleční sociální demokraté kolem B. Šmerala. Naopak levice pak byla rozdělena následovně: „levice, která se utvářela od roku 1924 a dělila se rovněž na dvě větve: na trockistickou opozici (A. Neurath, A. Pollak, M. Michalec) na jedné straně a na straně druhé na „stalinskou“ frakci, která se vyhranila až v letech 1928-29, kdy se její hlavní představitelé K. Gottwald, R. Slanský, J. Haken, E. Fried a P. Reiman dostali do vedoucích stranických funkcí“ (Rupnik 2002:65).

Vznik českého fašismu se datuje ke stejnému období, někdy kolem roku 1922. Své příznivce si získal bezprostředně po spáchání atentátu na ministra financí Aloise Rašína na počátku roku 1923. V českých politických stranách fašistické hnutí nacházelo odezvu nejvíce ve straně národní demokracie, na Slovensku pak v Hlinkově lidové straně. V průběhu dvacátých let došlo k vytvoření řady hnutí s fašistickým duchem a konečně v roce 1926 vznikla Národní obec fašistická, jejímž nejznámějším představitelem se stal legionářský generál Radol Gajda. V roce 1929 se Gajda stal poslancem, v roce 1935 v parlamentních volbách NOF získala 2,4 % všech hlasů (Pasák 1999: 451). Fašisté nacházeli své příznivce mezi legionářskými organizacemi, Sokolem ale i mezi studenty.³

³ Jedním ze sympatizantů byl i Jiří Stříbrný, bývalý významný člen strany národně socialistické.

3. Poválečný vývoj v Československu v letech 1918 – 1929

Prvním prezidentem nezávislého československého státu se stal Tomáš Garrigue Masaryk, hlavní představitel zahraničního odboje z let 1914 - 1918. Předsedou vlády byl jmenován Karel Kramář, zástupce domácího odboje z doby první světové války. Právě jmenování těchto dvou politiků s naprosto odlišnými povahovými rysy, světovými názory, ekonomickým zázemím a pracovními postupy, do nejvyšších státních funkcí v právě zrozené republice, jistě způsobilo jejich vzájemný chlad a později i nepřátelství. Toto dokladuje i událost z oslav Kramářových 70. narozenin, kdy se jubilant veřejně chlubil Švehlovým blahopřáním, kdežto Masarykovo mu bylo lhostejné. Masaryk byl navíc přesvědčen o nadřazenosti zahraničního odboje a byl si jistý, že bez něho by nedošlo k vytvoření nezávislého československého státu. Tento prezidentův pohled na děj historických událostí však zcela odporoval názoru většiny domácích politiků. S jistým oprávněním totiž tvrdili – v čele s Jiřím Stříbrným, že zatímco někteří politici jezdili mezi USA a Švýcarskem, domácí Národní výbor provedl bez jejich přispění a ba i vědomí v Čechách převrat. Byla to proslulá pětka Antonín Švehla, Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný a dodatečně delegovaný za uherské Slovany Vavro Šrobár (Klimek 1996 : 326-333).

Politické strany, jejichž hlavními činiteli byli převážně politici z řad domácího odboje, se brzy snažily, aby vliv politických stran a tím i parlamentu a vlád byl co největší a to na úkor role prezidenta. S tímto požadavkem se však Masaryk nemínil smířit a jeho pojmání role prezidenta se podobalo více systému francouzskému než například německému. Po celou dobu dvacátých let byl aktivním účastníkem vládních koalic a kromě

zvyku jmenování ministrů jednotlivých vlád zasahoval i do jejich náplně práce. Na druhou stranu Masaryk byl pro svou autoritu u nás politik nevídaný a většina politiků byla nucena smířit se s tím, že po dobu jeho prezidentství bude jeho vliv velmi silný.⁴ Dvacátá léta 20. století můžeme charakterizovat jako upevnění demokracie v mladé republice, jejímž úkolem bylo navázat na plurální politický systém, postarat se o menšiny na území ČSR (což zvláště němečtí představitelé ztěžovali ze všech sil svým soupeřům z českých stran) a zajistit hospodářský rozvoj, neboť bez něho hrozilo nebezpečí nepokojů organizovaných ultralevicovými skupinami a hlavně komunistickou stranou.

To, že předseda agrární strany Antonín Švehla byl skutečným mistrem kompromisu, dokazuje i vývoj z roku 1919. Po prvních volbách po rozpadu Rakouska–Uherska sociální demokracie získala přes dvacet pět procent hlasů a stala se absolutně nejsilnější stranou v Československu. Naopak národní demokraté vedeni Karlem Kramářem v těchto volbách propadli a odmítali se zúčastnit další koaliční vlády. Kramář ostatně, vzhledem ke svým zásluhám a jím předpokládané oblibě, nebyl ochoten vykonávat post řadového ministra a byl přesvědčen, že pokud nemůže vykonávat funkci prezidenta, pak jediným dalším možným postem je funkce premiérská. I toto je jeden z důvodů proč Kramář již nikdy nefiguroval v žádné jiné poválečné vládě. Stejný názor zaujímali i lidovci vedeni Janem Šrámkem. Z větších politických stran pak již zůstávali jen agráři a národní socialisté. Švehla byl stoupencem této rudo-zelené koalice a souhlasil tak s vytvořením vlády, kde sociální demokraté disponovali značnou většinou. Sám si však podržel post ministra vnitra a tím i

⁴ Dle názoru většiny tehdejších politiků však jeho nástupce již neměl disponovat stejnými pravomocemi.

rozhodující vliv na události v Československu. Díky tomuto Švehlovu tahu se sociální demokraté začlenili mezi státotvorné strany a dokázali, že jsou schopni spolupracovat na vytváření mladé demokracie. Krajně levicové křídlo se od nich odštěpilo a došlo k vytvoření komunistické strany. Stalo se tak na ustavujícím sjezdu v květnu 1921 v Praze. Tomu však nejprve předcházely rozpory uvnitř sociálně demokratické strany (je také na místě podotknout, že spolupráce mezi českou a německou sociální demokracií mezi sebou téměř neexistovala, v novém státě byly strany spojovány více se svými národy než ideami), kdy v rámci československé sociální demokracie došlo k rozdělení na dva tábory a to: marxistické levice a pravé křídlo strany s ohledem na obranu republiky. Boj o moc v rámci sociální demokracie vyvrcholil odchodem radikálního křídla strany a vytvořením komunistické strany pod taktovkou Bohumila Šmerala (Rupnik 2002:49-55).

V tomto období se poprvé objevila i otázka Masarykova následnictví; prezident oslavil v roce 1920 své sedmdesátiny a již rok na to onemocněl tak vážně, že otázka jeho následovníka se stala aktuální. Sám Masaryk měl v této věci jasno a jako jediného možného nástupce považoval a protěžoval Edvarda Beneše, který však neměl podporu ani politických stran, ani široké veřejnosti. Masaryk se snažil, aby političtí vůdci mu ještě za jeho prezidentství slíbili, že podpoří Benešovu kandidaturu na post prezidenta. Tato jeho myšlenka se však netěšila veliké podpoře uvnitř politických stran. Národní demokraté odmítali vše týkající se Masaryka a Beneše, hlavně Karel Kramář cítil silné osobní nepřátelství vůči Benešovi. S lidoveckou stranou měli jak Masaryk, tak i Beneš špatné vztahy. Jen národní socialisté a

sociální demokraté se dokázali ztotožnit s Masarykovým názorem. Uvnitř strany agrární převládal názor, že nejlepším kandidátem na post prezidenta by byl Antonín Švehla. Jen díky jeho odmítavému postoji Masaryk nemusel nikdy se Švehlou o tento post bojovat. I z těchto důvodů byl Masaryk nakonec nucen zůstat ve funkci prezidenta až do roku 1935, tedy do věku 85 let.

3.1. Charakteristika systému politických stran v ČSR

Volební systémy rozlišujeme obecně jako většinový a poměrný. Ve většinovém systému zpravidla dochází k přežití pouze dvou politických stran, které spolu soupeří o moc a menší a středně velké strany jsou odsouzeny k zániku. Naproti tomu poměrný volební systém preferuje existenci více menších stran. Řada stran také má kratší životnost a řada z nich působí pouze regionálně, kde ovšem může získat poměrně silný počet voličů.

Poměrné zastoupení u nás tak bránilo politickým extrémům, kdy by se mohla k moci dostat pouze jedna ultra levicová či ultra pravicová strana. Na druhou stranu silný počet politických stran mnohdy nesmírně prodlužoval vznik povolebních koalic a bylo i těžší hledat i politické kompromisy. Nevýhodou poměrného systému byla též určitá nepružnost politických rozhodování a bujení politické korupce. Výhodou většinového systému je stabilnější povolební období, protože vítěz je znám hned po volbách a může klidněji uskutečňovat svůj politický program, naopak u koalice mnoha stran, kde hledání kompromisu je o mnoho těžší a častěji též dochází ke zkrácení funkčního období.

Československo bezesporu bylo v období I. republiky baštou politických stran, na rozdíl však od okolních zemí střední Evropy

stálost a kontinuita politických stran byla u nás velmi vysoká. Nemalá část z politických stran se mohla pochlubit svou dlouhověkostí a i tím, že působily na celém území Československa, netýkalo se to tedy pouze stran českých, ale i slovenských a německých.

Politické strany se v průběhu dvacátých let staly pevnými složkami státu, který se mohl o ně opírat ve své demokracii. Strany se postupně stávaly stále silnějšími vnitrostranickými dominantami se svojí hierarchií, kde loajalita vůči straně byla mnohdy přednější před politickými schopnostmi.

Politické strany rozlišujeme na levici, pravici a střed. Za strany levicové můžeme považovat sociální demokracii a krajně levicovou stranu pak stranu komunistickou. Do politického středu spadá Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá strana živnostensko-obchodnická a Strana agrární, pravici naopak považujeme Stranu národně demokratickou a krajně pravicovou pak Národní obec fašistickou a Národní sjednocení.

Agrární strana, od roku 1922 Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, se stala v průběhu dvacátých let nejsilnější politickou složkou v zemi. Stalo se tak na úkor sociální demokracie, která drtivě vyhrála první poválečné volby v roce 1920, brzy však ztratila část svých příznivců. Této skutečnosti využili agrárníci, kteří se shromažďovali v odborové a družstevní organice po vzporu socialistických stran a tím se jim nejen v Československu, ale i v řadě evropských zemí podařilo získat rozhodující vliv na vývoj v zemi. Tento jev můžeme považovat za typický jev pro Evropu dvacátých let 20. století.

Programy hlavních československých politických stran, vyhlášené v prvních letech republiky a pak již jen doplňované,

vytvářely předpoklad pro uchování demokratické republiky s programem sociálním až socialistickým, kladoucím důraz na vědu, pokrok, náboženskou toleranci, respektujícím práva národnostních menšin a zastávajícím jako princip vztahů mezi národy mír. V hospodářské oblasti byl zastáván princip demokracie nejen stranami občanskými, ale i socialistickými, které rovněž počítaly s více subjekty ekonomické moci.

3.2. Pětka

Po nepokojných událostech kolem roku 1920 a po náhlém vážném onemocnění prezidenta Masaryka došlo k vytvoření tzv. Pětky, což byl spolek pěti hlavních představitelů nejsilnějších politických stran: Bechyně (sociální demokracie), Švehly (agrární strana), Stříbrného (národně sociální strana), Rašína (národně demokratická strana) a Šrámka (strana lidová). Pětka měla svá pravidla, mezi která mj. patřilo i to, že politická rozhodnutí dohodnutá mezi těmito představiteli byla dodržována také poslanci. Tím měla být zabezpečena průchodnost zákonů a důležitých politických rozhodnutí. Toto seskupení mělo sice svou podstatou a hlavně svojí mocí určité prvky oligarchie, ale v tomto období si naši političtí představitelé zaslouhují pochvalu za to, že v rámci tehdejší situace byly dodržovány veškeré prvky demokracie a republice se podařilo nespadnout do spárů autoritativního režimu. Ostatně stejného názoru je i Ferdinand Peroutka ve své knize Budování státu, kde píše: „Byla to nejspornější instituce československé politiky a bylo na ni nakupeno mnoho hany i chvály. Hany ostatně daleko více než chvály. Podle našeho úsudku zcela neprávem. Zásluhy Pětky

mnohonásobně převyší v očích nestranného a tehdejších bojům vzdáleného historika její pochybení“ (Peroutka 1948:1837).

Sám Tomáš Garrigue Masaryk byl zpočátku příznivcem Pětky, ale postupem času zjistil, že tito politici na sebe soustřeďují stále více politického vlivu v zemi, rozhodují i bez dřívějšího schválení prezidentem, a proto se stal jejím odpůrcem. Nutno podotknout, že blíže k Hradu a Masarykovi měly uvnitř Pětky spíše levicové strany než strany občanské. Zavilým nepřítelem Pětky byl především Edvard Beneš – ministr zahraničí všech poválečných vlád, až do doby svého zvolení prezidentem, který byl po převratu dlouhou dobu nestránkem. Teprve po jednomyslném nátlaku všech vládních stran, že je podivné až nepřipustné, aby ministr, dokonce tak důležitého resortu, a člen vlády, byl bezpartijní. Beneš si po jistém váhání a rozpacích vybral stranu národně socialistickou. Stalo se tak po politicko-osobních zemětřeseních, za okolností ne zcela vyjasněných a všelijak mlžených. Formální příslušnost Benešovu k nové straně dokazuje to, že po dlouhou dobu odmítal přijmout místo v její politické špičce (Klimek 1996: 268).

První republika přes svá veškerá pozitiva však v sobě skrývala i řadu jevů negativních. Morálka a bezúhonnost našich politiků bohužel nebyla na výši, naopak řada z nich se angažovala v aférách, které jistě nenasvědčily o jejich politické cti. Korupce a finanční zisky byly běžnými jevy v naší tehdejší politice. Kromě Jiřího Stříbrného, který byl znám svojí aférou, se stejných skutků dopustil například zástupce konzervativního křídla agrární strany Karel Prášek. Ten byl poté nucen opustit svůj post předsedy senátu a nakonec musel odejít i z agrární strany.

Různými peněžními fondy však nedisponovali pouze zmiňovaní pánové, ale například i ministr zahraničí Edvard Beneš a

prezident T. G. Masaryk, kteří si tak získávali loajalitu vlivných osobností politického a ekonomického spektra. Více již o tom píše Z. Zeman: „Beneš...užíval tajné fondy svého úřadu, aby si zavázal čelné osobnosti veřejného života. Různé podpory a osobní půjčky, koncese v podnikání i vědomosti o transakcích prováděných vysokými činiteli, jež se často pohybovaly na hranici legality, mu vtiskly do rukou mocnou zbraň. Podpořil například jednoho z vůdců slovenských agrárních, Vávra Šrobára, který potřeboval finance na lázně v Trenčianských Teplicích“ (Zeman 2002: 106-07). Ostatně Daniel Miller ve své knize Antonín Švehla – mistr politických kompromisů, vypočítává mezi kvality Antonína Švehly, které mu umožnily být tak úspěšným a důležitým politikem i fakt, že byl „mistrem korupce“ (Miller 1999:222) .

Můžeme konstatovat, že síla agrárního hnutí ve Finsku nenabývá tak silného významu a nedosahuje takové politické síly, jak tomu bylo v meziválečném období v naší republice. Toto konstatování nespojuje pouze agrární strany Československa a Finska, ale celé střední Evropy a i pobaltských zemí. Většinou se jedná o strany či hnutí politicky a ideologicky nevyspělá, strany bývají menšího rázu a nedosahují stejných rozměrů jako strany socialistické. Také venkovské obyvatelstvo je velmi heterogenní, nejedná se téměř nikdy o jeden celek, ale rozlišujeme zde mezi majetnými a vlivnými velkostatkáři, potom různě movitými tzv. sedláky a zemědělským proletariátem. Vysvětlení je však v tomto případě poměrně jasné, poměr obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství odpovídal svým počtem počtu obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu. To co se však podařilo straně agrární, tedy vybudovat si téměř monopolní postavení mezi zemědělci, se nepodařilo žádné ze stran opírající se o sílu obyvatelstva žijícího

ve městech; tady se o své voliče museli dělit sociální demokraté, národní socialisté, národní demokraté a komunisté.

4. Agrární strana Československá

Rozvoj rolnického hnutí se datuje na počátek devadesátých let 19. století, hlavní postavou je Alfons Šťastný. Rolníci se nejprve formovali do strany mladočechů, později došlo k vytvoření vlastní strany, když mladočeši neuspokojivě hájili práva rolníků. Agrární hnutí bylo původně poměrně malé a orientovalo se na zemskou šlechtu a velkostatkáře. Švehla byl přesvědčený o tom, že pokud se agrární strana má stát silným politickým hnutím, musí se její orientace z bohatých velkostatkářů přeorientovat na prostý venkovský lid. Zastával kromě toho názor, že agrárníci mohou nabídnout svůj volební program nejen rolníkům ale i reprezentantům ostatních profesí žijících na venkově. Pro tento svůj názor měl Švehla nejprve problémy najít stoupence stejného smýšlení uvnitř strany, ale tím, že nakonec svůj názor dokázal prosadit, se snad nejvíce zasloužil o vedoucí pozici agrární strany v blízké budoucnosti. Heslem agrárníků se stalo „Venkov jedna rodina“.

Výhodou agrární strany od jejich prvopočátků byla její stranická agitace a založení vlastní Rolnické tiskárny. Česká strana agrární, od roku 1919 Republikánská strana československého venkova, byla nejsilnějším politickým subjektem v rámci první Československé republiky. Strana byla založena již roku 1897 a jmenovala se Sdružení českých zemědělců. Po sloučení s jinými skupinami byla roku 1899 vytvořena Česká agrární strana a roku 1905 došlo ke sjednocení s Agrární stranou na Moravě a Slezsku.

Již v době Habsburské monarchie se stala silným článkem politického seskupení tehdejší doby, byla počtem hlasů druhou

nejsilnější českou stranou hned za sociální demokracií. Během první světové války zastávala zpočátku loajální postoj vůči monarchii, ale vedoucí činitelé strany v čele s Antonínem Švehlou udržovali kontakty i s politickým odbojem. Po klidném převzetí moci politickými stranami během října 1918, kdy agrární strana hrála jednu z klíčových rolí, si hned od prvopočátku zajistila hlavní vliv na dění v nové republice, kromě jiného i účastí ve většině poválečných vlád a řízením klíčových ministerstev. Kromě ministerstva zemědělství a ministerstva vnitra to většinou bylo i ministerstvo národní obrany. Tedy ministerstva, kterých se po II. světové válce velice rychle chopila komunistická strana, neboť věděla, že se jedná o ministerstva klíčová. Jednou z hlavních sil ve vnitrostranickém boji mezi politickými subjekty agrární strany byla velmi dobrá organizační struktura včetně široké sítě přidružených organizací. Od roku 1906 strana vydávala list Venkov a již předtím své sympatizanty oslovovala Selskými listy. Tyto tiskoviny byly jedněmi z prvních listů s politickou tematikou nejen u nás ale v rámci celého Rakouska – Uherska. Agrárníci věděli, že pro nárůst jejich oblíbenosti i pro prezentaci jejich programu jsou média jedním z nejdůležitějších nástrojů, jak toho dosáhnout. Kromě Venkova proto vydávali i řadu dalších magazínů a novin.⁵

V politickém boji stála agrární strana napravo od sociálních demokratů a bojovala proti její mezinárodní a třídní ideologii a stejně tak stála i na politické pravici proti velkostatkářům a katolické straně. Po první světové válce byli agrárníci nejsilnější stranou v Revolučním národním shromáždění. V této době docházelo k radikalizaci obyvatelstva směrem nalevo a agrárníci

⁵ Mezi ně patřily tiskoviny Večer, Lidový deník, na Moravě pak Svobodu a na Slovensku Slovenský denník a Slovenskú politiku.

museli své postavení přenechat sociálním demokratům. Ke stejnému vývoji docházelo i u našich sousedů a například v Německu odklon nalevo byl mnohem radikálnější. V bouřlivých letech 1920 sociální demokracie nebyla stejného názoru na vývoj událostí a tím i promeškala svoji možnost na převrat. Mimoto v sociální demokracii došlo i k rozkolu a vytvořila se komunistická strana. Její hlavní tehdejší představitel Bohumil Šmeral zastával umírněnější stanoviska než jeho spolupracovník Antonín Zápotocký. Hned po roce 1918 Švehla cítil, že strana se musí distancovat od působení na veřejnost jako *buržoazní strana venkova* a hledat své přívržence mezi středními a menšími statkáři. V rámci tehdejší politické ideologie můžeme konstatovat, že na politické levici stála sociální demokracie, ta od roku 1921 bojovala o získání voličů se stranou komunistickou, politický střed byl poměrně široké spektrum zahrnující řadu stran: od národních socialistů přes lidovce až po stranu agrární (pravý střed), k demokratické pravici pak patřila v průběhu let dvacátých národní demokracie, která však měla tendence stát se více pravicovější až fašizující v průběhu třicátých let. Ve dvacátých letech se z agrární strany stalo největší a nejsilnější politické seskupení.

Antonín Švehla byl přesvědčen, že důležitější než orientace na velkostatkáře je nabídnout dobrý volební program malým a středním zemědělcům. Proto i odtržení statkářského křídla vedeného R. Bergmanem k národní demokracii roku 1920 agrárníky příliš nepoškodilo, ba právě naopak jim prospělo. Roku 1922 došlo ke sloučení i se slovenskými agrárníky a tím byl vytvořen největší politický subjekt u nás. V politickém klání agrárníci zápasili spolu s lidovci o venkovské voliče. Kromě toho Švehla neměl nejlepší vztahy s jejich předsedou Šrámkem, jehož

schopností si příliš nevážil. Díky tomu se snažil, aby strana vystupovala jako politický střed a tím získala agrární strana možnost zúčastnit se volebních koalicí, jak s levicovými, tak i s pravicovými stranami. V politickém boji po dvacátá léta každá z politických stran měla své elity.

Boj mezi politickými stranami o ministerstva byl dán i tím, které vrstvy a složky obyvatelstva volily jakou stranu, například ministrem školství bývali představitelé sociální demokracie, ministrem pošty či železnic národní socialisté a ministrem financí národní demokraté.

Nejlépe si však vedli agráři. Antonín Švehla po celou dobu vlád sestavených z politických stran si udržoval post ministra vnitra, pokud zrovna nevykonával funkci premiéra a agrárikům se podařilo podržet si také posty ministra obrany a samozřejmě ministra zemědělství.

V již zmíněném Peroutkově Budování státu, svazek 2, je výtečně zachycena jak usilovná, tak nenápadná premiérova práce: „ ... vládnout je důležitější než reprezentovat. Švehla říkal: Spravovat stát je také řemeslo ... V pozornosti k šedivé denní politické práci Kramáře překonával mnohonásobně ... Mnoho času vynaložil na to, aby přesvědčil i poslanecký klub své strany, že je nutno ustupovat sociálnímu tlaku. Ale seděl jako pavouk uprostřed sítě. Se socialistickými vůdci zacházel machiavelisticky, obraceje na ně všechnu svou znalost lidské povahy a využívaje toho, že těžko odolávají pokušení povznést se do skvělejšího prostředí, než z jakého vyšli. Dokonce v soukromí se vyjadřoval, že každého je možno koupit, jednoho za peníze, druhého za příležitost k lesku osobnosti, třetího za lásku ženy, čtvrtého za společenskou pozornost ...“ (Peroutka 1991: 575-581).

Proslulý se stal vládní projev přednesený ministerským předsedou na schůzi poslanecké sněmovny dne 18. prosince 1925.

„K další práci je třeba součinnosti. Proto politická výchova musí směřovati ku pěstění snášlivosti, to znamená k většímu respektování přesvědčení druhého, vzájemné úctě a odstraňování nenávisti, ať vychází z pohnutek sociálních, náboženských nebo národních. Smutné zjevy, jichž jsme tu byli svědky, zdají se nasvědčovati tomu, že jednotliví z pánů poslanců domnívají se, že lid nepřeje si nic jiného, než aby mandátů bylo používáno k demonstracím. Musím však říci, že tomu tak není, že mýlí se pánové tak smýšlející! Ani jedna strana v tomto parlamentě zastoupená neprohlásila ve volbách demonstraci za program! Všechny ty milióny hlasovacích lístků byly provázeny úkolem, aby se zde pracovalo. A to, co jsme dnes viděli, je paskvilem na činnost zákonodárce a je to hrubým porušením slibu, který byl dán lidu. Nenávist byla dosud bohužel mocným činitelem v dějinách lidstva, avšak nevytvořila nic pevného a trvalého. Kdyby energie, která dnes vyplývá jest u nás touto nenávistí, věnována byla práci hospodářské, sociální a kulturní, vytvořili bychom ze svého státu zemi vzornou po všech stránkách. To znamená pro nás, že musíme naši politickou veřejnost vychovávat k větší snášlivosti a potírati každý šovinismus, ať politický, kulturní nebo sociální. Ta zloba, která tu propukla, nesmí nás zmásti, musíme ji posuzovati shovívavě. To však neznámá, že před ní budeme ustupovati! Kde stojíme, tam zůstaneme státi! Všichni ti, kdož ve světové válce vzbouřili nízké pudy lidstva, byli potrestáni, zdrceni. Dějiny se opakují a budou zdrceni také ti, kdož nepřejí naší práci pro lid a stát. My uhájíme svou republiku! Zůstaneme věrni cílům, za kterými jsme po celých sedm let šli! Zůstaneme věrni ideálům,

se kterými jsme svůj stát vybojovali. Po snášenlivosti volá dnes celá Evropa. A tato občanská ctnost jest jediným prostředkem ke zhojení ran, zanesených lidstvu světovou válkou. ... Lid, který nás poslal sem, chce práci, chce mír, chce chléb. Důvěru jeho nezklameme a budeme pracovati pro jeho blaho. Naším cílem jest blaho lidu a štěstí této republiky!“ (časopis Venkov, ročník XX, 19. 12. 1925).

Prostředí, ve kterém byl přednesen státnický Švehlův projev, popisuje německý sociální demokrat, velký bojovník za práva Němců v naší republice Wenzel Jaksch:

„Při představování vlády vedené českým agráříkem Švehlou, se konalo *hudební zasedání*, které v mnohém předčilo to, co zažívala rakouská říšská rada. Při Švehlově vládním prohlášení zpívali slovenští autonomisté slovenskou bojovou píseň Hej Slované, v jejíž připojené sloce přivolávali na vládní koalici hrom a peklo. Poté deset německých nacionalistů a čtyři němečtí národní socialisté zapěli poněkud slabé Deutschland, Deutschland über alles. Po skončení Švehlovy řeči zanotovali koaliční strany hymnu *Kde domov můj* a komunisté po výkladu svého vůdce Šmerala nasadili Internacionálu (Jaksch 2000:96).

Mezi přední agrární politiky patřili též Udržal, Malypetr a ze slovenských politiků pak Hodža. První dva zmiňovaní patřili mezi pro hradní křídlo a všichni tři zastávali i funkci předsedy vlády. Hodža jako vůbec první Slovák.

Milan Hodža patřil k několika málo Slovákům, kteří byli nejen politiky, ale i diplomaty. Byl prvním Slovákem v křesle ministerského předsedy (1935–38) Československé republiky, a v Uhersku – tedy ještě v Rakousko-Uherské monarchii – nejvíce trestaný a vězněný slovenský politik. Pocházel ze staré

vlastenecké evangelické rodiny, pracoval v národních spolcích, věnoval se žurnalistice, což ho přivedlo do politiky.⁶ Dal jí přednost před dráhou univerzitního profesora novodobých dějin. Získal renomé jako tvůrce agrárního programu Slovenské národní strany a po celou dobu první republiky se uplatňoval jako vedoucí činitel agrární strany na Slovensku i v celostátní politice. V Mezinárodním agrárním byru, ale i na domácí politické scéně, často spolupracoval s vůdcem českých agrárníků Antonínem Švehlou, který byl jen o pět let starší. Od vzniku republiky získával pravidelně poslanecký mandát. Opakovaně působil ve vládě jako ministr pro sjednocení zákonů, zemědělství, školství a národní osvěty, dokud se nestal premiérem.

Zprvu byl zastáncem jednotného československého národa, ale posléze se sblížil s konceptem slovenského nacionalismu. V mnichovském období vedl neúspěšná jednání se sudetoněmeckými nacionalisty, vedené Henleinem, a s Hlinkovou Ľudovou stranou. Byl to on, kdo musel přijmout berchtengadenské ultimátum, aby den na to, 22. září 1938, jeho vláda odstoupila. Emigroval do Paříže, kde založil opoziční Národní radu proti Československému národnímu výboru. To se s ním již rozcházel zejména v národnostní otázce. Poté v Londýně odmítl funkci místopředsedy Státní rady, odjíždí do USA, kde pracuje na projektu poválečné federace podunajských států pod patronací Ameriky. Umírá v USA rok před koncem druhé světové války.

Po nuceném odchodu Antonína Švehly z politiky ze zdravotních důvodů byl předsedou vlády jmenován František Udržal. Jeho první vláda byla pokračováním panské koalice bez účasti socialistických stran. Udržal byl stoupencem Švehlovy

⁶ Byl redaktorem Slovenského denníka a Slovenského Týždenníka v Budapešti.

politické linie a zástupcem umírněného křídla agrární strany. Jeho jmenování znamenalo také posílení pozice Hradu. Během svého působení se premiér Udržal snažil tlumit spory agrárníků s národními socialisty, které již nabíraly na intenzitě. Trvalým problémem Udržalova úřadování byl konflikt uvnitř jeho vlastní strany. Agrárníci byli po faktickém odchodu Antonína Švehly z aktivní politiky v roce 1927 rozděleni na dva proudy: konzervativní a umírněný. Ty spolu bez Švehlova vyvažujícího působení začaly ostře soupeřit. Člen umírněného tábora Udržal sice vedl vládu, ale nekontroloval stranický aparát, kde měla převahu konzervativní pravice. Situace byla komplikovaná také neexistencí vůdce strany. Tím byl sice formálně stále Antonín Švehla, ale kvůli své nemoci nebyl schopen vůdčí roli v praxi vykonávat. V létě 1929 byl úřadujícím předsedou zvolen lídr konzervativců František Staněk. Tím vzniklo uvnitř strany schizma, kdy působení agrárníků ve vládě kontrolovali umírnění, zatímco stranu jako takovou vedla pravice.

Agrární strana však neměla silné postavení pouze ve vládách, Sněmovně či Senátu, ale byla též velice aktivní v oblasti finanční a udržovala dobré vztahy i s průmyslovým sektorem - měla silnou pozici v Agrární bance a úzké styky se Živnobankou a jejím ředitelem Preissem. Agrární strana též stála např. za vznikem továrny Explosia, která vyráběla výbušné látky a měla silné vazby na Škodovy závody v Plzni. S jejich ředitelem Loevensteinem měli spojení i Švehla s Beranem (Kohárová 2001:94).

4.1. Program strany

Během existence Agrární strany byl její politický program jedním z nejúčinnějších způsobů k získávání nových politických stoupenců. Svůj první ucelený politický program zahrnující i otázky hospodářské, sociální a kulturní, strana představila roku 1903. Jejimi spoluautory byli jak představitelé strany, tak i národohospodářští odborníci a zemědělství praktici. Jeho obsahem byly i otázky týkající se jazykového nařízení z roku 1899, byla požadována ochrana jazykových práv a práva pro české menšiny tak, aby hájila své národnosti a tím i přispěla k potírání reakce a centralismu. Soukromý majetek byl základní prioritou programu a součástí programu byl také i požadavek o posílení práv venkovského obyvatelstva. Strana bojovala z popudu Antonína Švehly o všeobecné hlasovací právo, odmítala navyšování potravinových daní a byla pro daně přímé. Základem programu byla i v meziválečném období idea agrarismu. „Ideologie agrarismu je zvláštním sociálně-ekonomickým učením, které zdůrazňuje úlohu rolníka jako živitele národa. Zemědělství pokládá za nejvýznamnější složku národního hospodářství a selský stav za pilíř národní pospolitosti.

České národní hnutí se přirozeně hlásilo k národním tradicím, k odkazu českých dějin v pojetí pozdního národního obrození. Filozofická inspirace a ideová východiska agrarismu však nebyla ryze českého původu. Nalézáme v nich ozvuky myšlenek francouzských fyziokratů z 18. století i podobnost s tezemi šířícími se od osmdesátých let 19. století v sousedním Německu a zdůrazňujícími jakýsi mystický vztah k půdě (Malíř 2005:556). Od počátku 20. století se agrárníci též snažili o změnu systému z roku 1867, tedy přeměnu z dualismu v rámci habsburské

monarchie na Rakousko-Uhersko správní systém, dále pak odmítali zvyšování potravinových daní a žádali o zlepšení postavení rolnického obyvatelstva a požadovali celní rozluhu s Uhrami. Program strany byl stmelujícím prvkem značně heterogenní členské základny strany. Základní prvky a ideje programu strany tvořily obecné ideje o budoucnosti země. Strana rozšiřovala stále více a více svůj program o nová volební hesla, protože cítila zodpovědnost k celé společnosti, i když postavení rolnictva zůstávalo jejím klíčovým bodem programu. K určitým korekcím a změnám programu došlo po zániku Rakouska-Uherska a vytvoření Československé republiky, kdy došlo i ke změně společenského postavení strany. Z opozice přešla do čela politického života. Strana tvrdě vystoupila proti narůstající lichvě v prvních poválečných kvartálech.

„... Vláda republiky učiní v tomto směru na ochranu obyvatelstva k zabezpečení výživy, klidného a bezpečného žití vše, co jest v jejích silách Použije všech, i nejkrajnějších prostředků ke znemožnění a potírání lichvy, tohoto zla Nemohu zatajiti, že i v tomto směru musíme se odrakoušiti. Zvykli jsme si příliš na onu strašnou demoralizaci, kterou jsme prožívali v prohnilém státě rakouském a ztratili jsme smysl nejen pro právo a zákon, nýbrž i pro nejzákladnější pojmy mravnosti Kontrola státu bude zasahovati tak, že bude do nejmenších nuancí znáti kalkul – výrobní náklady atd. To je monopol. Více nechceme ...“ (Švehlův projev – Venkov, ročník XIV, 24. 5. 1919).

Po roce 1922, kdy došlo ke sloučení i se slovenskými agrárníky, se strana vrátila ke svým konzervativnějším postojům a snažila se ve společnosti upevnit názor o poslání rolnictva. V programu také poprvé docházelo k vytipování cílů a společných zájmů jak českých, tak i slovenských zemědělců. Hlavní otázkou

nadále zůstávala otázka půdy. K dalšímu rozšíření voličské základny se snažila strana dojít poukazem na vliv zemědělské práce nejen na samotné rolníky, ale na všechny pracující, kteří přišli do kontaktu se zemědělstvím (lesnictví, zemědělský průmysl). Ve svém programu kromě rozdělení půdy vyslovila agrární strana ještě další požadavky politické a kulturní. Vyslovila se pro sociální reformy, avšak byla striktně a důsledně proti socialismu. Na přelomu dvacátých a třicátých let pomalu docházelo k formálnímu zdokonalování programu strany, který zůstal po celá třicátá léta bez větších obměn.

4.2. Antonín Švehla

Antonín Švehla se narodil roku 1873 v Praze – Hostivaři. Na rozdíl od svých bratrů měl nevalné vzdělání – byl vyučen pekařem (jeden z bratrů byl univerzitním profesorem medicíny a druhý advokátem), a ve svém ranném mládí měl i sklony k levicově orientovaným názorům. O svém handicapu ohledně svého vzdělání věděl a po celý svůj život se snažil sám vzdělávat. I to byl jeden z důvodů, proč si ho tak vážil budoucí prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Již od svého mládí to byl člověk politicky a společensky aktivní, svůj podíl na tom měl jistě i Švehlův otec, Antonín Švehla st., který byl prvním místopředsedou Sdružení českých zemědělců a v roce 1897 byl spoluzakladatelem agrární strany. Kvůli jeho předčasné smrti však převzal starost o rodinný statek jeho syn a tím se jeho politická aktivita od té doby vyvíjela pouze uvnitř agrární strany.

Od roku 1903 se Švehla stal předsedou Tiskařského družstva rolnického Novina a v roce 1908 byl zvolen poslancem českého

sněmu. Švehla totiž odmítl kandidovat do vídeňské říšské rady, snad i kvůli své neznalosti němčiny a zastával po celou předválečnou dobu názor, že o věcech týkajících se Čech a Moravy by se mělo rozhodovat doma. Od roku 1909 pak stál v čele agrární strany až do své smrti v roce 1933. Ke konci dvacátých let byl nucen mnohokrát se stáhnout z politického života kvůli své vleklé nemoci. Sám se zajímal převážně o zájmy rolnictva, o kterém se domníval, že zodpovídá za výživu domácího obyvatelstva a tím i předchází sociálním nepokojům a třídním rozvratům v zemi. Trval na odluce od Uher a své zájmy směřoval do oblasti Předlitavska.

Již před první světovou válkou byl Antonín Švehla uznávaným politickým taktikem a politickým lírem. Během první světové války Švehla i agrární strana udržovali navenek loajální postoj k Rakousku-Uhersku, ale Švehla byl i často ve spojení s Masarykem a Mafií. Tímto svým postojem si budoval situaci pro případ jakékoliv varianty po ukončení světové války. Nebyl člověkem, který by rád riskoval a rád si nechával otevřená vrátka pro ostatní řešení. Byl to člověk nesmírně přemýšlivý a hledající raději konstruktivní řešení než riskující bez jasného výsledku. Sám Masaryk přiznává, že zvláště v období poválečném poznal Švehlu lépe a našel v něm zalíbení.

Během říjnových revolučních dnů byl Antonín Švehla jedním z hlavních představitelů té doby a patří tedy ke skupině hlavních osobností usilujících o nezávislost země, tzv. *mužové 28. října*. Stal se prvním poválečným ministrem vnitra a svoje postavení a moc si udržel po celá dvacátá léta, buď ve funkci ministerské nebo jako dlouholetý předseda vlády. Tím, že prosadil svou volbu a stal se ministrem vnitra, původně měl tuto funkci zastávat budoucí prezidentův kancléř Šlámal, se stal vedle prezidenta T.

G. Masaryka nejvlivnější osobou v Československu. Předseda vlády Karel Kramář a ministři Edvard Beneš a Masaryk se totiž po většinu doby trvání všennárodní koalice účastnili na mírových jednáních ve Francii. Švehla byl mistrem v tahání zákulisních nitek uvnitř politického dění, ale nestál příliš o to upoutávat pozornost veřejnosti, nevyhledával davová shromáždění ani příliš nepublikoval v agrárním tisku, raději pracoval v zákulisí. Ostatně důkazem Švehlova citu pro kompromis je i skutečnost, že ačkoliv sám patřil ve své straně do umírněnějšího křídla, nechával prostor i pro zastánce konzervativnějšího směru, a to nejen uvnitř strany, ale i ve funkcích ústavních či ministerských, například čelný představitel konzervativců Prášek zastával na počátku dvacátých let post ministra zemědělství. Jako první ministr vnitra měl rozhodující podíl na nejdůležitějších politických a ústavních změnách v nové republice: ústavy, volebního zákona, územně-správní a pozemkové reformy. Byl to člověk rozvážný, konstruktivní a nesmlouvavý, který oplýval originální programovou koncepcí.

Švehlovi se podařilo navázat velmi dobrý vztah s prezidentem Masarykem a po celá dvacátá léta byl jeho loajálním stoupencem. Naprosto odmítal jakékoliv návrhy týkající se jeho kandidatury na post prezidenta. Dokonce při Masarykově návštěvě jeho uhříněveského statku ho Švehla – jak vyprávěly i anekdoty – znovu ujistil, že nestojí a nikdy stát nebude o jeho *zlatý prezidentský stolec*; a otevřeně tu prohlásil, že nemá o prezidentském postu valné mínění.⁷ Jejich vzájemný postoj přerostl až ve specifickou formu přátelství, což byl jev v tehdejší české politice velmi ojedinělý a u prezidenta Masaryka, který si

⁷ Je známo, že Antonín Švehla, jako český sedlák, měl mluvu jadrnou, taktně zvanou „uhříněveskou“.

držel od své osoby odstup, naprosto výjimečný. Právě svým postojem k prezidentovi se diametrálně lišil od předsedy národních demokratů Karla Kramáře. Švehla byl též na tehdejší dobu politik naprosto čestný a svého vlivu nevyužíval k vlastnímu obohacení, tak jak to činili mnozí ostatní z jeho vlastních řad, nebo stran konkurenčních.⁸ Antonína Švehlu můžeme právem nazývat mužem kompromisu. Již od prvopočátků nové republiky se snažil získat všechny vrstvy obyvatelstva a národnosti při budování nové společnosti, zvláště mu záleželo na aktivním přístupu německého obyvatelstva.

Antonín Švehla se věnoval též pozemkové reformě, která měla za úkol zlepšit postavení a sílu středně velkých hospodářů na úkor německých a maďarských velkostatkářů a šlechty. V období dvacátých let, kdy docházelo k politickým třenicím mezi stranami, vytvořili představitelé pěti nejsilnějších politických stran té doby tzv. Pětku, která de facto ovládala celou politickou scénu a na jejímž rozhodování závisela všechna závažná politická rozhodnutí. Neoficiálním hlavním představitelem tohoto seskupení byl právě Švehla, ale i uvnitř tohoto seskupení mu zejména šlo o práva vlády a parlamentu na úkor moci prezidentské s výjimkou prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka. Jedním z jeho mnoha politických úspěchů, bylo i vytvoření tzv. pánské koalice roku 1926, které se zúčastnily poprvé i německé strany (německá agrární strana a německá strana lidová). Švehla se též zajímal o spolupráci mezi agrárními stranami v Evropě a ve dvacátých letech působil jako předseda tohoto mezinárodního sdružení.

Ke konci dvacátých let byl přinucen kvůli svému zdravotnímu stavu vzdát se z politického života a v prosinci roku 1933 náhle umírá, pln příprav k navrácení do politického života.

⁸ Jmenujme alespoň agrárníka Práška a národního socialistu Stříbrného.

Československá republika tím ztratila v těchto těžkých dobách jednoho ze svých nejschopnějších i nejobětavějších politiků. Můžeme konstatovat, že po celou dobu svého života se Antonín Švehla těšil silné podpoře své strany a že byl i jejím jasným a jediným vůdcem. Teprve po jeho smrti došlo uvnitř strany k boji o post předsedy strany mezi Udržalem, Malypetrem, Hodžou a Beranem. Bohužel žádný z nich neměl tolik politickému talentu a neoplýval stejným politickým instinktem jako právě Antonín Švehla. V průběhu třicátých let se strana odklonila i více napravo a snažila se zmařit ambice Edvarda Beneše na post prezidenta republiky. Za to pak hořce zaplatila v novém poválečném Československu po roce 1945.

Ve dvacátých letech minulého století se často objevovala otázka týkající se domácího a zahraničního odboje a jejího významu v rámci vzniku a budování republiky. Historici blízcí Hradu a prezident Tomáš Garrigue Masaryk byli jasnými reprezentanty, kteří spatřovali největší význam právě v zahraničním odboji, bez kterého by - dle jejich mínění - ani nedošlo k rozpadu Rakouska-Uherska a vytvoření samostatného státu. Domácí politici pak nebyli zdaleka tak oceňováni a pociťovali tuto skutečnost jako velikou nespravedlnost.

S odstupem téměř jednoho století můžeme konstatovat, že význam Masaryka a Beneše v zahraniční politice je nenahraditelný. V naší zemi bylo málo osobností, které by dokázaly zastávat místo ministra zahraničí tak dobře jako Edvard Beneš; ale stejně jako Beneš a Masaryk z našeho pohledu byli nenahraditelní v otázce zahraniční politiky, tak Antonín Švehla nese největší zásluhy na klidném vývoji naší republiky ve dvacátých letech minulého století. Žádná jiná politická strana neoplývala politikem takového ražení jakým byl právě Antonín

Švehla. Jeho politická prozíravost, politický instinkt a umění kompromisu chyběl ve třicátých letech minulého století našim ostatním politikům. Životní dráha Antonína Švehly se zakončila tam, kde v roce 1873 začala. V roce 1933 umírá v Praze – Hostivaři (Miller 1999).

4.3. Pozemková reforma

Po rozpadu Rakouska – Uherska a vzniku československého státu byla hospodářská situace země v krajně nepříznivé situaci, venkov nestačil zásobovat městské obyvatelstvo a průmyslová výroba silně zaostávala za rokem 1914. Docházelo k radikalizaci uvnitř politických a hlavně socialistických stran. V tomto období se stala aktuální i otázka pozemkové reformy, která vyvolala čtyři základní otázky: kolik půdy má být vyvlastněno, má-li být vyvlastněná půda za náhradu či pouze zkonfiskována, komu má být získaná půda přidělována a v jakém termínu má být pozemková reforma celkově provedena.

Již pouze otázka, kolik půdy by mělo být vyvlastněno, budila v rámci politických stran silné nesváry. Národní demokraté navrhovali nad 1000 ha, lidovci mezi 300 – 700 ha a sociální demokraté pod vlivem radikalizace svých přívrženců pouhých 50 ha a dále prosazovali, aby zabraná půda byla konfiskována, tedy aby za ni nebyla vyplacena žádná náhrada.

Neshody vznikaly mezi politickými stranami i v otázce, co se zabranou půdou. Sociální demokraté si přáli socializaci těchto pozemků, naopak agrárníci prosazovali parcelování zabraných pozemků mezi drobné zemědělce.

Již během první světové války si byl jak domácí, tak i zahraniční odboj vědom nutnosti pozemkové reformy. O té je mimo jiné i zmínka ve Washingtonské deklaraci z 16. října 1918, kdy budoucí prezident Tomáš Garrigue Masaryk přednesl své hlavní myšlenky ohledně uspořádání nového státu. V deklaraci se hovoří i o vyvlastnění velkostatků a skončení privilegovaného postavení šlechty. Po vytvoření československého státu držela iniciativu více v rukou levicová formace, která však nakonec nebyla schopna pozemkovou reformu vyřešit, ta mnohdy čerpala i z nejnovějších událostí v sovětském Rusku. Agrární strana se samozřejmě nemohla ztotožnit s kroky, které podnikli sovětsí politici po říjnovém převratu a již zcela odmítala celkové vyvlastnění půdy, na druhou stranu však cítila, že předválečné období a poměry již nebude možno aplikovat po vytvoření nezávislé republiky. Kromě Antonína Švehly v čele strany stál například i F. Udržal, který ani nepatřil mezi velkostatkářské křídlo strany. Straně tak hrozilo rozštěpení, protože pravicové křídlo strany vedené Práškem silně brojilo proti jakýmkoliv změnám a proti pozemkové reformě celkově.

Od roku 1919 agráři vedli horlivě politickou kampaň za parcelizaci velkostatků a rozdělení této půdy mezi rolníky. „Agrární strana si tak vytvořila v průběhu provádění pozemkové reformy silnou oporu na venkově (nové zbytkové statky a hospodářství vesnických boháčů). Značný vliv získala i na masy rolnictva prostřednictvím zájmových organizací, založen a mohutných organizací družstevních, jež usnadňovaly rolníkům odbyt, opatřovaly jim úvěr a získávaly jim státní podporu. Právě tyto hospodářské organizace vzájemně proplétaly zájmy zemědělského lidu, všech jeho složek“ (Broklová 1992:93).

Pozemková reforma tak byla kompromisem mezi agrárníky a sociálními demokraty, zčásti pak i národními demokraty. Počátky hledání dohody byly velmi chaotické a shoda se zdála býti v nedohlednu, a to i proto, že Antonín Švehla trval na tom, že konečné řešení musí býti schváleno jednomyslně. Po vytvoření komise skládající se ze členů agrárníků, sociálních demokratů a národních demokratů byl nakonec schválen kompromis navržený Rudolfem Bechyněm, který navrhoval jako maximální velikost parcel 150 ha zemědělské půdy a 250 ha veškeré půdy. V průběhu řešení pozemkové reformy došlo i k nalezení spolupráce mezi agrárníky a sociálními demokraty, která později vyústila v rudozelenou koalici. Díky tomuto kompromisu byla koaliční krize zažehnána; je na místě podotknout, že ve stejnou dobu v sousedních zemích docházelo k radikalizaci společnosti vyvolané hlubokou krizí ve střední Evropě.

Během řešení problémů při pozemkové reformě se agrární strana v politickém spektru pomalu začala posouvat doleva, chtěla tím nejen dokázat, že není pouze stranou bohatých velkostatkářů a sedláků, ale cítila, že pokud se má státi stranou nejsilnější, musí se jí podařit získat i potencionální voliče levice. V průběhu roku 1919 po vzoru levicových stran začala s budováním místních a okresních organizací, například Domoviny. Díky pozemkové reformě a jejímu poměrně hladkému vypořádání se s problémy spojenými s reformou, se agrární straně podařilo získat nové hlasy nejen v českých zemích, ale její vliv zesílil i na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Agrárníci se stali klíčovou politickou silou při řešení pozemkové reformy a dokázali též prosadit svá stanoviska na úkor svých politických konkurentů, v jejich režii byl pak i schválen zákon přidělovací a zákon o pozemkovém úřadě. Antonín Švehla správně tušil, že noví majitelé pozemků se budou

více věnovat své nově získané nemovitosti, než aby se starali o sociální nepokoje. Tímto mistrovským tahem byl uklidněn venkovský lid mnohem rychleji než městské obyvatelstvo, kterému trvalo delší čas podpořit věrnost republice. Křehká a mladá demokracie se nemusela bát o svůj osud. Ostatní státy střední Evropy tomuto úkolu nevěnovaly dostačující pozornost a i proto můžeme Československo považovat za dobrý příklad řešení tohoto problému. Švehlovi se tímto kouskem podařilo přilákat do agrární strany i rolnické obyvatelstvo, které dříve inklinovalo k levici. Pozemkovou reformou si zavázal tyto dříve nemajetné venkovské masy a tím i jeho strana získala jasnou převahu na venkově. Však také v tisku a ve volebních programech agrárníci nikdy neopomenuli připomenout své zásluhy při pozemkové reformě. Ostatně o tom svědčí i následující fakt. V roce 1928 agrárníci publikovali, že jejich politická základna má 363 000 členů, zatímco před první světovou válkou bylo registrováno pouze devadesát tisíc členů.

Švehla byl přesvědčen, že nejlepší zárukou budování demokracie jsou rolnické usedlosti v soukromém vlastnictví, za které občan cítí svou zodpovědnost. Minulost z let 1948 – 1989 dává Švehlovi v tomto bodě zcela za pravdu.

Pozemková reforma byla největším zásahem do majetkových poměrů v době trvání první republiky. Díky politické shodě, stabilnímu a silnému postavení státu s demokratickými principy a snaze pozvednout zemědělství a nikoliv ho zničit, můžeme pozemkovou reformu v mnoha ohledech považovat za úspěšnou a jednou z nejrozsáhlejších v tehdejší Evropě. Získaná půda se nestala majetkem státu, ale byla přidělena jejím uchazečům, nedošlo ani ke zničení velkostatků, ale k celkovému posílení

menších zemědělců. Za pozitivní rysy pozemkové reformy můžeme považovat:

- zrušení absolutního monopolu kdysi feudálního velkostatku na půdu a pozemkovou rentu
- posílení vrstvy statkářů a velkých sedláků, jedné z nejsilnějších složek tržní zemědělské produkce
- zlepšení sociálního postavení malých rolníků, takže mohli snáze odolávat vleklým odbytovým agrárním krizím
- zábory některých závodů potravinářského a zemědělského průmyslu, které měly za následek, že se ze zemědělství stával do jisté míry soběstačný komplex

4.4. Zahraniční politika Československa v letech 1918 – 1929

Zahraniční politika nového československého státu vedeného Tomášem G. Masarykem a Edvardem Benešem se opírala o humánní prvky demokracie. Oba naši politici byli zastánci mírového procesu v Evropě a snažili se o navázání co možná nejlepších vztahů s našimi sousedy i evropskými velmocemi. Ráz zahraniční politiky měl být veden poměrně nezávisle na ostatních zemích v duchu přátelském a konstruktivním. Československá republika neměla žádné územní požadavky na své sousedy, naopak si byla vědoma, že k uklidnění situace uvnitř republiky je nutné vyřešení sporů nejprve doma.

Na konci I. světové války došlo k uzavření Versailleského míru, kdy došlo k novému rozdělení sil v Evropě. Mírová smlouva vyšla ve prospěch Francie a Velké Británie jakožto vítězných mocností na úkor poraženého Německa a i Maďarska.

Z evropských zemí se francouzské konference nezúčastnilo pouze sovětské Rusko. Československá republika patřila na konferenci mezi vítězné země. Nebylo to díky vedoucímu delegace předsedovi vlády Karlu Kramářovi, ale díky diplomatickému umu nového ministra zahraničí, mladého Edvarda Beneše. Hned z kraje dvacátých let se zahraniční politika Československa orientovala na Francii, ale nový stát se snažil o udržování dobrých vztahů i se sousedními zeměmi včetně Německa. Tradičně horší či neutrální vztahy, si nová republika k lítosti lidové strany udržovala s Vatikánem. Kromě dobrých vztahů s Francií se Československo snažilo po událostech v letech 1919 a 1920 navázat dobré vztahy i s ostatními státy sousedícími s Maďarskem. Po levicovém puči v Maďarsku se k moci dostali pravicoví extrémisté vedeni bývalým admirálem Habsburské monarchie Horthym a okolní země se obávaly možnosti znovunastolení monarchie pod Karlem VI. Proto Československo vytvářelo tlak na Rakousko, Rumunsko a Jugoslávii a snažilo se o vytvoření společné politiky namířené proti Maďarsku.

Československo se stalo taktéž aktivním členem nově vytvořené Společnosti národů, která měla v budoucnu zabraňovat válečným konfliktům. Sám Edvard Beneš byl spolu s prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem velkým zastáncem této aliance a zastával v ní vysoké postavení. Ve dvacátých letech došlo k uklidnění vztahů se Sovětským svazem, ačkoliv k oficiálnímu uznání došlo až v průběhu třicátých let.⁹ Na počátku dvacátých let byly vytvořeny i poměrně dobré vztahy s poraženým Německem, na rozdíl od řady jiných evropských zemí se Československo nemuselo obávat vzniku problému týkající se hranic mezi oběma

⁹ Přestože prozatímní obchodní smlouva byla podepsána již v roce 1922.

státy. Česko - německá hranice byla jednou z mála historicky danou hranicí na území střední a východní Evropy.

Díky uzavření mírové smlouvy s Rakouskem a prohloubení vztahů mezi oběma zeměmi se Rakousku za pomoci Československa podařilo navázat lepší vztahy s Francií a ostatními členy Malé Dohody, tedy Jugoslávií a Rumunskem. V průběhu dvacátých let došlo u spojenců z první světové války Francie a Velké Británie k rozdílným názorům týkajících se jejich zahraniční politiky a hlavně pak jejich vztahu k Německu a k Rusku. Francie striktně vyžadovala plnění dohod versailleské smlouvy, protože tím Německo pomáhalo Francii získávat zpět svoji ekonomickou sílu. Naopak Británie, vědoma si hospodářské síly předválečného Německa, které bylo jejím nejsilnějším obchodním konkurentem, se snažila o zklidnění situace v Německu. Podobná situace se týkala i Sovětského svazu. Francie nadále prosazovala stanovisko o protisovětské intervenci, naopak Británie se snažila dosáhnout dohody se Sovětským Svazem. Pod vlivem těchto změn i československá politická elita pochopila, že na původních pilířích versailleské smlouvy již není možno stavět tak pevně, jak původně předpokládala.

Přes veškerá opatření však pro Československo zůstávalo spojení s Francií, ve které naši politici věřili až do roku 1938. Jedním z důvodů bude jistě i fakt, že tvůrce této aliance Edvard Beneš v polovině třicátých let změnil funkci ministra zahraničí za funkci prezidentskou, ale přesto to byl on, kdo určoval naši zahraniční politiku i nadále. Kromě s Francií došlo k upevnění vztahů i s Rumunskem a Jugoslávií. Jediným státem se kterým se Československu po dobu první republiky nepodařilo navázat užší vztahy zůstávalo Maďarsko.

Během třicátých let došlo také k podstatné změně politiky týkající se Německa, zvláště pak poté, kdy Adolf Hitler se stal říšským kancléřem a Československo se tak pomalu dostávalo do izolace a jen těžce nacházelo společný tón řešení vzájemných sporů.

5. Agrární strana Finska

5.1. Vnitrostátní situace Finska v letech 1918 - 1929

Podobně jako tomu bylo v ostatních zemích Evropy, i ve Finsku docházelo na konci 19. století k vývoji agrárního hnutí. Modernizace zemědělství způsobila nadbytek pracovní síly na venkově, což mělo za následek stěhování venkovského obyvatelstva do měst, kde se snažilo najít alespoň nějaké pracovní uplatnění. Další desetitisíce až statisíce Evropanů byly nuceny opustit Evropu a snažily se najít si obživu v Americe. Podobným vývojem procházelo i Finsko, i když s určitým časovým posunem. Země byla ještě na konci 19. století poměrně zaostalá a byla závislá na zemědělské produkci. K modernizaci a industrializaci začalo docházet až v průběhu konce století.

Vývoj ve Finsku proto připomínal mnohem více podobné situace v zaostalejších částech Evropy, například v Rumunsku, Bulharsku nebo Polsku, než vývoj v zemích západní Evropy a Skandinávie.

Přesto však je možné vystopovat poměrně veliké rozdíly mezi Finskem a balkánskými oblastmi, snad největším z nich bylo špatné postavení rolnického obyvatelstva. Nevolačství na Balkáně buď bylo zrušeno jen před krátkým časem, nebo stále ještě v některých částech existovalo. K rozsáhlým pozemkovým reformám pak došlo nejen ve vyspělém Československu, ale například i v Jugoslávii, kde bylo v rámci reformy rozděleno na 2,5 miliónu hektarů půdy, v Rumunsku dokonce dvojnásobné množství, tedy 5 miliónů hektarů.

Během dvacátých let minulého století bylo Finsko jednou ze zemí s nejvyšším růstem hrubého domácího produktu, v průměru asi 4,5 procenta ročně, zatímco ve většině ostatních zemích Evropy se růst pohybovalo mezi 1,0 – 2,5 procenty ročně; v Československu to bylo například 2,1 procenta (Mylla 1989:13). Mezi šest hlavních bodů patřilo:

- 1) rychlý růst jak průmyslové výroby tak i produkce zemědělství
- 2) zpomalení růstu počtu obyvatelstva a tím zrychlení růstu životní úrovně
- 3) zrychlení infrastruktury v rámci společnosti
- 4) pozemková reforma
- 5) demokratické uspořádání země
- 6) vliv a síla finské agrární strany v rámci politického spektra politických stran.

Velkou výhodou finské agrární strany bylo strukturální rozložení finského obyvatelstva, které žilo převážně na venkově, narozdíl od západní Evropy či Skandinávie. Výhodou finské agrární strany, oproti zemím východní Evropy jako bylo například Maďarsko, Bulharsko či Polsko, byla její koncepčnost a demokracie uvnitř strany i státu. Politickým vzorem pro agrárníky byla jejich dceřinná strana v Dánsku, která si získala silné postavení na dánské politické scéně. Kromě toho výnosnost orné půdy v Dánsku byla jednou z nejvyšších v té době v Evropě a díky technické kvalitě zemědělských strojů a školení venkovského obyvatelstva tak bylo zemědělství příkladné a efektivní.

Na počátku 20. století bylo Finsko dle struktury rozložení obyvatelstva jednou z nejvíce agrárních zemí Evropy, 63 procenta obyvatel z celkového počtu finské populace žilo na venkově. Pro

srovnání: například ve Velké Británii to bylo pouhých 7,5 procent obyvatel, ve Francii 41,8 procent a i v sousedním Švédsku pouze 46,5 procent obyvatel. Jedinou evropskou zemí, kde počet obyvatel žijících na venkově byl vyšší než ve Finsku, bylo Maďarsko a to 69,3 procent obyvatel (Hakalehto 1986:23).

Po všelidové stávce, a poté i po modernizaci politického systému ve Finsku v rámci ruského impéria, se roku 1906 objevilo ve Finsku nové politické seskupení hájící zájmy venkova – Svaz zemědělců. Částečným důvodem byly i roztržky uvnitř mladofinů, ke kterým docházelo od konce 19. století a napětí uvnitř strany ještě zesílilo počátkem nového století. V době vzniku Finského svazu zemědělců byl politický systém již značně rozvinut po celém území dnešního Finska, s výjimkou východní oblasti finské Karélie a severozápadních měst Vaasy a Oulu. Po vytvoření nejprve dvou samostatných sdružení došlo na přelomu let 1907 - 08 ke spojení těchto subjektů pod jeden celek hájící práva venkovského obyvatelstva. Uvnitř tohoto seskupení se však nacházela poměrně heterogenní seskupení hájící odlišné vrstvy obyvatelstva žijícího na venkově. Kromě toho ideologie strany vycházela z filozofie mladofinů.

V předválečné éře byl svaz zemědělců středně velikou politickou stranou.¹⁰ Až teprve v roce 1919 došlo k výraznému navýšení politického vlivu. Před rokem 1917 se agrárníci často spojovali s konstitucionalisty. Během první světové války došlo k rozkladu carské říše a moci v Rusku se ujali bolševici. V těchto podmínkách došlo i k vyhlášení nezávislosti Finska, které se vždy považovalo za baštu západní civilizace. Na rozdíl od rozkladu Rakouska-Uherska a poměrně hladkému vývoji v novém

¹⁰ Roku 1917 agrárníci získali 26 mandátů a svou velikostí se vyrovnali starým buržoazním stranám.

Československém státě, finská společnost trpěla četnými konflikty, které byly politické, stavovské, třídní, jazykové i menšinové. Ještě v době trvání první světové války vypukla ve Finsku občanská válka mezi *Bílou* a *Rudou armádou*. První byla reprezentována buržoazní občanskou armádou a druhá armádou socialistickou. Venkovské obyvatelstvo, zastupující převážně Svaz zemědělců, se postavilo drtivou většinou na stranu bílých. Občanská válka si vyžádala na třicet tisíc obětí.

Po vyhlášení nezávislosti Finska a po jeho uznání de jure nejen Sovětským svazem ale i ostatními evropskými zeměmi, se finští politici zabývali politickým uspořádáním země. Protože parlament se skládal z převážně pravicových stran, kde měli navrch monarchisté, bylo rozhodnuto o vytvoření Finského království. Koruna byla nabídnuta německému princi na jaře 1918. V té době finští politici stále ještě předpokládali výhru Německa a Rakouska-Uherska v první světové válce. Na konci roku 1918 však již bylo o vítězích války rozhodnuto. Finský král tak zůstal ve své vlasti a novým uspořádáním země se stala republika.

Ve volbách v roce 1919 Svaz zemědělců získal čtyřicet dva mandáty a již tehdy se strana stala s tímto počtem poslanců nejsilnější buržoazní stranou v zemi. V roce 1929 pak získala rekordních šedesát mandátů. Stejně tak jako českoslovenští agrárníci, tak i ve Finsku Svaz zemědělců byl téměř po celou poválečnou éru členem povolebních koalicí. Jejich úsilí pak vyvrcholilo v roce 1925, kdy druhým prezidentem byl zvolen představitel agrární strany Lauri Kristian Relander, který zastával post prezidenta v letech 1925 – 1931.

Stejně jako levicové strany a seskupení i finští agrárníci se opírali o masy voličů, měli velice dobře vytvořenou organizaci po celé zemi a nebyli tak nuceni se opírat jen o malou elitní část

národa, která by jim nedala potřebnou váhu pro vstup do vlády. Nejprve strana hledala oporu u malých zemědělců, ale díky svému modernímu programu se straně dařilo stále více a více získávat i bohaté farmáře. Strana byla nejsilnější ve východním a severním Finsku, ale měla své přívržence i na jihu země. Strana byla velice heterogenní, protože zastupovala různé vrstvy venkovského obyvatelstva, ale k rozdělení strany na levé a pravé křídlo oficiálně nikdy nedošlo. Levicově orientovaní zástupci Svazu zemědělců měli nejsilnější postavení právě na východě a severu země, svými požadavky patřili spíše mezi sociální demokraty. Přesto se snažili držet si od nich odstup a navazovat na tradice agrarismu. Nejbohatší hospodáři měli blízko k pravici a snažili se o radikálnější vztah strany k levici. Uvnitř strany však byly dva proudy a to Kyösti Kallia, který patřil mezi tzv. veterány strany, kteří přistupovali ke straně ne jako ke straně agrární, ale spíše pokrokové a J. E. Sunnily okolo kterého se seskupovali spíše vzdělaní a bohatší sedláci.

Během prvního desetiletí nezávislého Finska došlo v politickém spektru pravicových stran především k posílení finské agrární strany. Uvnitř strany mladofinů došlo již během finské autonomie k posílení konzervativního křídla strany na úkor liberálního středu. Uvnitř švédské lidové strany se během dvacátých let objevil silný agrární směr, který se však v třicátých letech postupně vytratil, ale přesto otázka agrárnictví zůstala uvnitř strany velmi silnou a důležitou. Zemědělství a jeho zpracované produkty byly v období první a druhé světové války nejdůležitějším a největším zaměstnavatelem (*pääelinkeino*) meziválečného Finska.

Zemědělec velebený Santerim Alkiem – významným politikem finské agrární strany – byl právě na výsluní, jeho symbolický

význam navyšoval ještě fakt, že během občanské války v roce 1917 vítězná Bílá armáda se skládala výhradně z agrárního obyvatelstva.

Na přelomu let 1917 – 1919 se agrární svaz přeměnil v celorepublikovou stranu, v politickou sílu, s níž její političtí soupeři nalevo i napravo v politickém spektru museli počítat. Oblasti s největší podporou ale zůstávaly východ, Karélie a sever země. V roce 1929 kdy strana získala v parlamentních volbách rekordních šedesát poslanců, z těchto oblastí pocházely celé dvě třetiny. Vzhledem ke své síle a svému politickému programu, který reprezentoval politický střed, byla agrární strana téměř po celou dobu meziválečného období členem koaličních vlád. Podobně jako agrárníci i levicové strany ve Finsku se řadily mezi tzv. *masové strany*, které měly početně silné členstvo a řadu jiných organizací, které strana zaštiťovala a tím se i lišily od tradičních pravicových stran, které měly tradičně slabou stranickou strukturu a opíraly se o stranicky nezařazené voliče. Původními a klasickými voliči agrárního svazu byli malí zemědělci a chalupníci, teprve poté když si strana upevnila svoje postavení, se jí též podařilo nalákat mezi své voliče i bohatší zemědělce.

Uvnitř agrární strany nedocházelo k oficiálnímu rozštěpení na levý a pravý proud, i když každý představitel strany věděl, který z těchto proudů uvnitř strany reprezentuje. Reprezentanti levého křídla pocházeli převážně z chudších oblastí Finska a to z východu a ze severu země, jejich názory se často blížily názorům sociální demokracie, ale přesto se snažili si udržovat od nich odstup a vymezit svoje názory tak, aby nemohli být s nimi zaměňováni. Pravý proud strany naopak nalézal pochopení u pravicových stran a byl jim svým způsobem i bližší; pro agrárníky však nejdůležitější otázkou zůstávalo nadále zemědělství. Ve

Finsku - vzhledem občanské válce z počátků své nezávislosti - zůstaly velmi špatné vztahy mezi levicí a pravicí. Sociální demokraté získali ve volbách roku 1919 osmdesát poslanců, počet levicových poslanců v parlamentu po celá dvacátá léta však zůstal bez větších změn, což znamenalo, že po vzniku finské komunistické strany se sociální demokraté o levicově orientované voliče museli s komunisty dělit (viz výsledky voleb z roku 1919, 1924 a 1929: sociální demokraté 80, 60, 59 poslanců, komunisté 18 a 23 poslanců). Proto k vytvoření celonárodní koalice mezi levicí a pravicí nemohlo dojít. Mezi stranami středu a pravicí pak na počátku dvacátých let vznikl problém, neboť každý ze směrů podporoval jinou formu státního zřízení. Agrární stranu můžeme v mnoha směrech považovat za stranu radikální, což pak při koalicích s pravicovými stranami zastupující městské buržoazní skupiny vyvolávalo u funkcionářů Svazu zemědělců značné nepokoje. Kromě toho, že finská agrární strana byla ze všech stran nejšetrnější co se týká státních financí, byla to i strana *nejfinštější*, takže její spolupráce s Lidovou stranou švédskou kvůli jazykovým programům obou stran nepřicházela v úvahu.

Během dvacátých let došlo ve Finsku ke změně politického kurzu, z původního levostředového proudu, který se začal rozvíjet na počátku nezávislosti Finska, v období parlamentních voleb roku 1922 došlo ke sblížení mezi politickým středem a pravicovými stranami. Rozkol uvnitř dřívější koalice zapříčinily rozpory o agrární politice a také neshody ohledně platů státních úředníků; agrárníci požadovali aby nedocházelo k jejich přílišnému navyšování na úkor státního rozpočtu. Po volbách v roce 1922 spolupráce mezi agrárníky a liberální stranou byla tedy nemožná a to nikoliv pouze kvůli neshodám uvnitř koalice, ale hlavně kvůli volebního debaklu liberální strany. Naopak

agrární strana si svůj mandát obhájila a pravicové strany dokonce navýšily počet svých zástupců ve Sněmovně.

Pro agrární stranu však vyvstal problém sestavení vládních koalic a čelní představitelé strany byli nuceni si klást otázku, zda je pro stranu výhodnější vytvořit vládní koalici s ostatními stranami, či vytvářet jednobarevnou menšinovou vládu. K těmto tématům bylo nutné brát ještě zřetel na vnitřní stranické uspořádání Švédské strany lidové, která měla blízko k levici a vytvoření Komunistické strany Finska, díky níž docházelo stále častěji k nesmiřitelnému rozdělení na levici a pravici. Svou politickou sílu a moc si však agrárníci neupevňovali pouze na nejvyšších postech, ale ostatní politické strany byly nuceny sledovat, jak si agrární strana zaštiťuje svoje postavení i v rámci různých politických i nepolitických spolků, družstev, sdružení a jiných aktivit.

Svoji stranickou stabilitu a současně i svůj politický a společenský vliv strana mohla odvozovat již z období autonomie, kdy agrárníci nejprve stáli na straně vítězů občanské války a dále pak z období, kdy se strana zasadila o republikové uspořádání Finska. Právě v tomto období, kdy radikální levicové proudy si přály připojení Finska k Sovětskému svazu a naopak konzervativci se snažili o nastolení monarchie v čele s hesenským princem a úzkém spojení s Německem, si agrární strana zajistila svoji podporu u stále většího počtu voličů a se formovala jako strana hájící zájmy mladé a nezávislé finské republiky.

Ačkoliv během dvacátých let 20. století docházelo často ke koaličním obměnám a jejich životnost nebývala příliš dlouhá, samotné procentuální rozložení sil mezi politickými stranami bylo celkem stabilní. Tento jev je společný pro všechny severské země a byl typickým nejen pro dvacátá léta ale trval až do let

sedmdesátých. Můžeme v tom objevit čtyři následující důvody: poměrní volební systém, třídní rozložení sil a jeho dodržování, organizace politických sil a „dědičnost“ strany mezi generacemi.

Agrární strana byla jedinou finskou politickou silou, které se podařilo během dvacátých let posílit své postavení; svůj triumf strana završila při parlamentních volbách v roce 1929, kdy získala rekordních šedesát míst. Tento úspěch je výjimečný hned z několika důvodů: byl to nejvyšší počet poslanců, jaký se kdy straně podařilo získat v meziválečném období let 1917 – 1939; agrární strana se svým počtem poslanců poprvé dostala před sociální demokraty; počet hlasů získaných na venkově byl poprvé vyšší než počet hlasů, které mezi venkovským obyvatelstvem získali sociální demokraté a poprvé v historii agrární strany strana získala z každého volebního obvodu alespoň jednoho poslance. Straně se mimo jiné podařilo upevnit si své postavení na západě Finska v oblastech poblíž měst Turku a Pori. V těchto místech se agrární straně podařilo zvýšit svoji oblibu o více jak patnáct procent, když v porovnání s oblastmi, kde agrární strana byla tradičně silná a kde došlo během dvacátých let k navýšení přibližně pouze o jedno procento.

Zemědělská politika byla důležitou součástí nejen pro agrární stranu, ale i pro všechny ostatní politické subjekty. Finsko, jako tradiční agrární země s poměrně malým potenciálem průmyslu, bylo na zemědělství a jeho produktech závislé. Proto se všechny strany snažily udržet si svůj vliv na venkově, odkud přicházela největší podpora, dokonce ani sociální demokraté se neodvažovali vystupovat proti agrární politice, která byla na úkor městského dělnictva, vědomi si nutnosti podpory venkova. Všechny parlamentní strany získávaly více jak dvě třetiny ze svých hlasů od venkovského voličstva: agrárníci 99,1 procent,

sociální demokraté 85,5 procent, konzervativní strana 72,9 procent, finská strana lidová 67,2 procent a relativně nejméně liberálové se svými 66,5 procenty.

Po vzniku nezávislého Finska se Agrární strana snažila vypořádat s podobnými problémy jako čeští agráři. Pro Finy bylo důležité vyřešit pozemkovou reformu tak, aby i chudší venkovské obyvatelstvo bylo se svým postavením spokojené. Dle tradice S. Alkia nejdůležitější postavou venkova nebyl statkář ale malý, spokojený zemědělec, který by hospodařil na své půdě. Tím by došlo i k potlačení třídních rozporů mezi bohatými sedláky a bezdomky. Proto na počátku dvacátých let došlo k pozemkové reformě, kterou Agrární strana silně podporovala.

5.2. Celní politika

Jedním z nejdůležitějších nástrojů k rozvoji zemědělství ve Finsku byla otázka celní politiky. Agrární svaz se velmi inicioval, aby ochránil domácí zemědělce od levnějších zemědělských produktů jiných evropských zemí, dodatečným navýšením cel pro importní dovoz. V paměti zůstaly vzpomínky na období autonomie, kdy domácí zemědělci nebyli chráněni žádnými cly proti dovozu levného obilí z carského Ruska a Spojených států a posléze také jeho nedostatek v důsledku první světové války. Právě obdobným situacím se chtěli finští agráři v budoucnosti vyvarovat a spoléhat se převážně na domácí dodavatele. Pomocným nástrojem v této věci měla sloužit i zmíněná cla.

Vnitrostranický směr agrárního svazu charakterizovaly ve dvacátých letech převážně následující rysy: politický střed uvnitř

politického spektra, silný patriotismus vůči mladé republice, odpor k byrokracii a podpora pro malé a střední podnikatele.

Agrární strana si udržovala po celou dobu dvacátých let místo ve středu politických stran. Pro onu dobu zůstal i typickým její silně negativní a nepřátelský postoj vůči komunistické straně. Na druhou stranu je na místě zdůraznit, že po událostech v Itálii a nastolení tamějšího fašismu, se agrárníci postavili k tomuto novému hnutí podobně jako se stavěli ke komunismu. Tak jako se agrárníci profilovali v rámci politických stran, podobně tomu bylo i v případě otázky ozbrojených sil a celkově obrany země. Agrárníci se bránili přílišnému finančnímu zatěžování země na úkor obranných složek tak, jak to navrhovaly konzervativní strany, na druhou stranu zcela odmítali postoje levicových stran, které navrhovaly zcela omezit náklady spojené s obranou země.

Ze všech finských politických stran můžeme agrární stranu považovat za *nejfinštější* stranu v rámci politického spektra. Agrárníci se veřejně hlásili ke svému finství a hájili práva finsky mluvící většiny národa. Dělo se tak na úkor vlivné švédsky mluvící menšiny, která po dlouhá staletí reprezentovala nejbohatší a nejvlivnější část národa. Boj za práva finsky mluvícího obyvatelstva však probíhal za zcela jiných podmínek než na konci 19. století, kdy se vzdělaní finští vědci snažili získat pro finštinu statut oficiálního jazyka. Tentokrát to bylo především venkovské obyvatelstvo, které již nechtělo více zůstat pod vlivem bohatých švédsky mluvících agrárníků. Je proto také na místě podotknout, že ani agrární svaz neměl namířeno proti Švédsku jako takovému, ani proti nemajetným finským Švédům, ale pouze proti těm bohatým švédským vrstvám, jejichž nadvládu již nechtěl déle snášet. Vztah mezi agrárníky a švédskou stranou lidovou byl proto po celá dvacátá léta velmi napjatý. Větší část agrárních

politiků také neovládala švédštinu vůbec nebo hovořila švédsky velice špatně či velmi málo.

Během dvacátých let došlo uvnitř finské společnosti k radikalizaci ohledně otázky finství, v té době vznikl i nepoliticky angažovaný blok tzv. *Pravé finství*, který za svůj cíl považoval posílení vlivu finštiny na úkor švédštiny. K příznivcům tohoto bloku patřila mladá finská inteligence a z politických stran nejvíce sympatizantů měla mezi agrárníky, kteří tohoto fenoménu hned využili během parlamentních voleb v roce 1924. Mezi stanovené cíle tohoto bloku mimo jiné patřilo: pofinštění univerzity, posílení pozic finských škol na švédsko– jazyčném území Finska, konec povinné výuky švédštiny na základních školách a její náhrada nějakým světovým jazykem, změna původních švédských jmen na finská.

K obměně vlád v letech 1918 – 1929 docházelo ve Finsku daleko častěji než v Československu. Ve dvacátých letech je patrná v Československu jasná převaha agrární strany. Antonín Švehla byl v té době nejdéle úřadujícím ministerským předsedou a to po dobu tří let. Tak dlouho zastávat tuto funkci se nepodařilo žádnému finskému premiérovi.

Je nutné zdůraznit skutečnost, že jednou z hlavních příčin tohoto stavu v Československu je existence Pětky, neboť toto seskupení, připomínající prvky oligarchie bylo zárukou fungování demokracie, i když nefungovalo s čistě parlamentními prvky. Právě však tato mimoparlamentní setkávání zajišťovala poměrně hladké fungování státu. Je také naprosto samozřejmé, že klíčovou postavou Pětky byl právě Antonín Švehla, bez jehož umu diplomacie a vyjednávání by býval byl vývoj v Československu ve dvacátých letech zřejmě jiný. Jeho osobnost pak našemu dalšímu

politickému životu zcela chyběla a ani žádný z politiků agrární strany jí nedokázal nahradit.

Naproti tomu Finský svaz zemědělců, ačkoliv získal postavení jedné z nejsilnějších stran v zemi, nedisponoval mezi svými představiteli nikým, kdo by dosahoval velikosti Antonína Švehly. Kvůli svým vnitřním rozbojům si pak strana sama zmařila pokus Relandera o znovuzvolení do funkce prezidenta. Oproti české agrární straně, která se nijak nepostavila proti rostoucí oblibě komunistické strany, a naopak v tom viděla způsob, jak připravit sociální demokraty o část jejich voličstva, finská vláda vedena agráříkem Kyosti Kallien zakázala finskou komunistickou stranu a dokonce postavila několik představitelů finských komunistů před soud pro proti republikovou činnost.

5.3. Zahraniční politika Finska v letech 1918-1929

Zahraniční politika Finska se od roku 1917 velice opatrně, finští politici si byli vědomi obtížné situace uprostřed první světové války a dále i velikého nebezpečí hrozícího ze Sovětského svazu formou levicové diktatury. Právě v tomto období se samo Finsko nacházelo uprostřed bratrské války, kdy příznivci levice byli podporováni morálně i finančně právě ze Sovětského svazu. Každá z politických stran pohlíželi na svého největšího a nejobávanějšího souseda odlišně. Pravicové strany považovaly Sovětský svaz za skutečnou hrozbu pro finskou nezávislost a kromě toho považovali celkovou politickou ideologii Sovětského svazu za špatnou a nebezpečnou. Sociální demokraté zastávali neutrální stanovisko a doufali, že Sovětský svaz bude akceptovat jejich nezávislost a suverenitu, pokud ani Finové se

nebudou vměšovat do jejich zájmů. Pro finskou Komunistickou stranu byl Sovětský svaz vzorem.

Každá z politických stran měla uvnitř své strany frakce, jenž se orientovaly na jiné evropské státy. Švédská strana lidová se z pochopitelných důvodů orientovala na Švédsko, stejně tak i sociální demokraté a Pravicový svaz, každý samozřejmě z odlišných důvodů. Agrární svaz sám se aktivně nepodílel na zahraniční politice, ani nenavazoval užší styky s ostatními agrárními stranami v Evropě, určitou výjimkou byly agrární strany střední Evropy.

Mladá republika teprve začínala s aktivní zahraniční politikou, která se nedala srovnat se zahraniční politikou padesátých a šedesátých let 20. století vedenou pozdějšími prezidenty Paasikivim a Kekkonenem. Ve dvacátých letech se nejaktivněji podílel na zahraniční politice země její dlouholetý ministr zahraničí Rudolf Holsti finský prototyp československého ministra zahraničí Edvarda Beneše, horlivý anglofil, který se opíral o tak zvané *Okrajové země*. Toto seskupení Pobaltských států a Polska, tedy zemí které vznikly po rozpadu carského Ruska, považoval Holsti za ideální pro vzájemnou spolupráci. Levicové strany však odmítaly užší spolupráci zvláště pak s Polskem. Po té co Holstiho návrh na ratifikaci obsahující i společnou vojenskou obranu proti hrozbě Sovětského svazu v parlamentě neuspěl, vzdal se svého ministerského postu. Holstiho nejzávažnější součástí zahraniční politiky bylo změnit finskou orientaci z Německa na jiné evropské země. Výmarská republika ani příliš neoslovovala finské politiky, proto se zahraniční orientace země upírala na Švédsko, Velkou Británii a Pobaltí. Vztahy se Švédskem však nebyly od počátku bezproblémové; jak Finsko tak i Švédsko si dělaly nároky na souostroví Ålandy, které teprve po

zásahu Organizace národů připadly Finsku. Finové však měli pocit, že Švédové nepovažují Finsko za zcela rovnocenného souseda a partnera. Vztahy mezi těmito státy se zlepšily až v době prezidentování prezidenta Relandera v polovině dvacátých let.

V druhé polovině dvacátých let se Finsko stalo aktivním členem Organizace národů, což Finové považovali za bezpečnější variantu pro jejich domácí a zahraniční politiku. Finové se stále obávali vývoje v Sovětském svazu a to zvláště ke konci dvacátých let, kdy se Stalinovi podařilo upevnit svou moc. Jedním z problémů finské zahraniční politiky však byla její neprůhlednost, která se vyznačovala tím, že zahraniční politika Finska se ubírala mnoha směry: prozápadním, skandinávským a okrajovým.

5.4. Nacionalistická hnutí ve Finsku ve dvacátých a třicátých letech 20. století

Během dvacátých a třicátých let minulého století vznikla ve Finsku radikálně orientovaná pravicová hnutí, která si získala širší podporu veřejnosti. Hnutí Lapua (*Lapuanliike*) bylo původně založeno jako nástroj potírání veřejné činnosti komunistů. K tomuto účelu používalo hnutí Lapua také násilné metody, které vyvrcholily ve vesnici Mantsala roku 1932 ozbrojenou vzpourou přibližně pěti set členů tohoto hnutí. Krize však byla vyřešena bez krveprolití a hnutí Lapua bylo po této vzpouře zakázáno (Zetterberg 1991:649-50).

Radikální pravice následně založila vlastní politickou stranu Lidové vlastenecké hnutí (*Isanmaallinen Kansaliike, IKL*), sympatizující s německým nacismem (Jutikkla/Pirinen 1999:243).

V následujících volbách roku 1933 tato strana neuspěla, byla však zastoupena ve finské vládě během pokračování války v letech 1941-43. Činnost IKL byla roku 1944 zakázána jako fašistická organizace na základě mírové dohody mezi Finskem a Sovětským svazem (Zetterberg 1991:743-44).

Velké popularitě se v meziválečném Finsku těšila Akademická karelská společnost (*Akateeminen Karjala-Seura, AKS*), založená roku 1922 finsky mluvícími studenty Helsinské univerzity. Cílem AKS bylo mimo jiné jazykové sjednocení Finska a vytvoření silného národního státu. Společnost proklamovala myšlenky Velko-Finska (*Suur-Suomi*) a výrazně také posilovala nenávist vůči Rusům.

Akademická karelská společnost, která ve své době patřila mezi vlivné organizace, byla názorově nakloněna jak k hnutí Lapua, tak později i k Lidovému vlasteneckému hnutí. Mezi její stoupence patřili mnozí pozdější významní politici poválečného Finska, například budoucí prezident Urho Kaleva Kekkonen. Podobně jako Lidové vlastenecké hnutí byla také Akademická karelská společnost v roce 1944 mírovou dohodou zakázána jako protisovětská a fašistická organizace.

Jak již bylo zmíněno, jednou z hlavních náplní Akademické karelské společnosti bylo upevňovat myšlenky na utvoření Velko-Finska. Tato myšlenka, která poprvé zazněla v období finského národního obrození v 19. století, si získala ve dvacátých a třicátých letech mezi Finy velkou popularitu. Myšlenka Velko-Finska v podstatě znamenala rozšíření území finského státu o další oblasti směrem na východ na úkor území Sovětského svazu. Hlavním územím, které chtěli zastánci Velko-Finska k zemi připojit, byla východní Karélie.

6. Politická síla a moc agrárních stran v Československu a Finsku

Význam politika Antonína Švehly pro Československou republiku byl v této práci již mnohokrát zdůrazněn a hodnocen. Antonín Švehla si však jistě zaslouží i závěrem mé diplomové práce naši pozornost. Je velmi pravděpodobné, že nebýt zahraničního odboje, k naší nezávislosti by možná nedošlo tak rychle a tak hladce. Antonín Švehla měl velkou zásluhu na tom, že si naše mladá republika, na rozdíl od ostatních sousedních zemí, udržela demokratické parlamentní prvky a stala se jedním z nejvyspělejších států Evropy. Sám byl příznivcem velkých stran, neměl pochopení pro příliš veliký počet politických subjektů, proto i jedním z jeho plánů bylo vytvoření koalice agrárníků a sociálních demokratů - tedy zemědělců a dělníků, jak o tom píše Peroutka ve své stati o Agrární straně. (Peroutka:57). Neboť v těchto dvou silách spatřoval budoucnost rozvoje země. Jeho předčasná smrt v roce 1933 však svou měrou způsobila změnu v politickém kurzu Československa, a to jak na domácí půdě, tak i v zahraničí, a dále zapříčinila odklon středové agrární strany více doprava.

Takto výrazného politika v období dvacátých let Finsko vůbec nemělo. Tandem Masaryk – Švehla, k němuž můžeme ještě připočítat Edvarda Beneše, ve finské historii dvacátých let zcela chybí. V dalších letech se však situace vyvíjela v obou zemích zcela odlišně. Zatímco Československo disponovalo schopnými politiky v průběhu první republiky, po druhé světové válce byla situace naprosto opačná. Nemocný a stárnoucí prezident Beneš byl pod silným tlakem Československé komunistické strany, která dostávala své instrukce ze Sovětského svazu, a ani v jeho okolí nebylo výraznější politické osobnosti, která by byla připravena na

střetnutí s komunisty. Situace byla o to horší, že prezident neměl mnoho politických přátel, na které by se mohl spolehnout. Prezidentova politická krátkozrakost a obecný souhlas ostatních politických stran zapříčinily zákaz agrární strany, která by bývala měla možnosti a sílu vzdorovat komunistické převaze a agresi. Po zákazu agrární strany nevolali jen komunisté, ale všechny demokratické strany, i ty, které v průběhu dvacátých a třicátých let s ní vytvářely koaliční vlády. Někteří členové agrární strany se snažili zůstat politicky činnými, ale ostatní demokratické strany, jistý si svoji převahou nad komunisty, neměly převážně o tyto osobnosti zájem a ani jim nenabízely v rámci svých stran žádné politické uplatnění. Sociální demokracie pod taktovkou předsedy strany Zdeňka Fierlingera se přibližovala stále více ke komunistům a staříčký předseda lidovců Šrámek již dlouho postrádal svoji bojovnost a politický um z dvacátých let. Kromě toho v období let 1945 – 1946 převládala v rámci politických stran euforie nad znovuzískáním svobody a skutečné díky patřily Sovětskému svazu, který se stal pro Českoslováky novým vzorem.

Ve skutečnosti však Stalinovi ani ostatním sovětským komunistům nešlo o osvobození Československa a ostatních států střední Evropy, ale o rozšíření svého politického vlivu co nejdále na Západ. Naše politická elita byla přesvědčena, že Československá republika bude spojovacím mostem mezi Východem a Západem, s demokratickými principy a politickou pluralitou. Až příliš pozdě - kolem podzimu roku 1947 - si naši demokratičtí politici začali uvědomovat, že ve skutečnosti Sovětskému svazu a československým komunistům nejde o znovu vybudování předválečných demokratických tradic vytvořených Tomášem Garriguem Masarykem a Antonínem Švehlou, ale pouze o to, aby se Československo stalo jedním ze satelitů Sovětského

svazu. Nepřátelství k Německu a německému národu po druhé světové válce a slepá oddanost k Sovětskému svazu částečně dopomohly ke komunistickému puči v únoru 1948. Naši demokratičtí politici vychováni v masarykovské tradici si možná ani nedokázali představit praktiky, jakých byli jejich komunističtí rivalové v letech 1945 – 1948 schopni, a které byly navíc organizovány a schvalovány sovětským vedením v čele se samotným J. V. Stalinem. Až teprve nyní po skončení studené války a dostupnosti mnoha archívů se dočítáme o naprosté nepřipravenosti demokratických politiků při vedení rozhovorů o poválečném vývoji Československa v Moskvě na jaře 1945. Jak sami komunističtí představitelé později připustili, tato nepřipravenost jejich politických soupeřů byla překvapující i pro ně samotné.

S touto skutečností silně kontrastuje to, jak si Finsko nesmírně vážilo své znovu nabyté nezávislosti a pod vedením svých politiků Mannerheima, Paasikiviho a Kekkonena vykročilo směrem k nové, neutrální, avšak poměrně svobodné politice. Omlouvat naše politiky jejich věkem a nemocemi by nebylo v porovnání s finskými politiky spravedlivé. Jak Mannerheim tak i Paasikivi - oba již skoro osmdesátiletí - byli veterány v politice, jejich politické debuty se odehrály již v době carského Ruska. Mezi finskými politiky však nebyl nikdo, kdo by dokázal po celé meziválečné období setrvat v nejvyšších politických a státních funkcích. K obměně prezidenta docházelo pravidelně každých šest let, protože strany se nedokázaly shodnout na společném kandidátovi a také se nechtěly spokojit s prezidentem, který by na nich byl politicky nezávislý. Prezident usilující o svou vlastní, nezávislou politiku byl pro ně nepřijatelný, jak se o tom mohl přesvědčit i druhý finský prezident Relander. Ten se pro svoji politiku stal ke

konci svého prezidentského období nepohodlným i pro vlastní politickou stranu a tím mu bylo zabráněno v dalším šestiletém funkčním období. Až do roku 1956, kdy byl nesmírně těsným výsledkem zvolen prezidentem Urho Kalevi Kekkonen, se v prezidentské funkci vystříдалo šest finských politiků. Urho Kekkonen pak udával politický tón země až do své abdikace v roce 1981.

Politické spektrum obou zemí se jinak od sebe příliš výrazně neliší, obliba jednotlivých stran a směrů si byla celkem podobná a i trendy se ubíraly stejným směrem. Dokonce i historický vývoj jednotlivých politických stran si byl velmi podobný. Z politického spektra pak ve Finsku chyběla zcela obdoba československých národních socialistů, tuto stranu částečně svou nacionální politikou zastupovali právě finští agráři. Do levice patřili pouze komunisté a sociální demokraté. Ti se však velmi odlišovali od sebe svým přístupem k rozvoji parlamentarismu československé republiky a zatímco sociální demokraté byli stranou státotvornou, komunisté představovali přesný politický opak. Spolupráce mezi oběma levicovými stranami byla tedy zcela nemožná.

Naproti tomu pravicové strany dokázaly spojit své programy navzdory jazykovým problémům a vytvořit tzv. panskou vládu v roce 1926, více již Broklová: „Vláda občanské koalice byla zcela ojedinělá, neboť to byla za celé období první republiky jediná vláda pravicově orientovaná, a tudíž také jednotná v politickém smyslu. Pravicové vlády projevily větší schopnost vytvořit hospodářský a kulturní pracovní program a překonat rozdíly národnostní“ (Broklová 1992: 41).

Další z odlišností bylo rozdělení našich německých stran. A to z toho důvodu, že se nejednalo pouze o jednu stranu, která by

zaštiřovala všechny německy mluvící obyvatele Československa, ale také proto, že se německé strany dělily na levicové a pravicové, jak tomu bylo i u stran československých a finských. Za logický důvod můžeme považovat sílu německé menšiny, která odpovídala jedné čtvrtině z celkového počtu obyvatelstva v Československu a nedala se tak srovnávat s počtem finské švédsko-jazyčné minority. Když už zmiňuji slova levice a pravice, je na místě podotknout, že v průběhu desetiletí významy těchto slov se znatelně změnily. Jak se ostatně zmiňuje i Čechurová: „V prvorepublikové parlamentní demokracii nebylo příliš populární řadit se mezi politickou pravici. Proto se i strany, které bychom mohli považovat za pravicové, definovaly jako strany středu a k pravici se programově až na skutečné výjimky nechtěl nikdo hlásit“ (Čechurová 1999:5).

Na české politické scéně typickým příkladem pravicové strany byla Kramářova Národní demokracie, která se však v průběhu třicátých let sloučila s Národním sjednocením, které mělo jasně převládající fašistické prvky. Ve své publikaci „Česká politická pravice“ Čechurová rozlišuje v našem politickém systému celkem pět demokratických stran, z nichž u třech jsme schopni vystopovat pravicové prvky. Kromě již zmiňované Národní demokracie hlásající ekonomický liberalismus, dále pak i klerikální stranu lidovou a agrární stranu. U dvou posledně zmiňovaných stran to však ne vždy platí pro stranu jako celek, ale pouze pro jejich stranické odnože či křídla. Agrární strana však zaznamenala značný posun doprava v kritickém období konce třicátých let. Pokud tedy mluvíme o pravici jako takové, můžeme podle Čechurové konstatovat, že pravice neměla příliš veliký vliv na události v období první republiky.

K podobnému závěru došel i A. Klimek, který ve své práci „Velké dějiny zemí koruny české“ rozděluje naši politickou scénu na čtyři proudy: liberální (Masaryk, Kramář, Kaizl – tyto strany se po první světové válce sloučily převážně do národní demokracie), agrární, socialistický a konzervativně-katolický. Posledně jmenovaný proud však u nás téměř neexistoval, žádná konzervativní strana jako taková u nás nevznikla a i v lidové straně šlo spíše vystopovat křesťansko-sociální prvky než jakékoliv jiné, což ji přiřazovalo k politickému středu (Klimek 2000:245). Lidová strana se stala nejsilnější politickou stranou na Moravě a mezi její největší stoupence patřili věkově starší občané a hlavně pak ženy.

K otázce levice a pravice se vyjadřuje i Věra Olivová ve své knize „Dějiny první republiky“. Olivová rozlišuje celkem tři proudy a to: pravicový, který byl ovlivňován fašistickým, popřípadě nacistickým modelem, levicový tedy komunistický a konečně střední, který se vyhraňoval mezi těmito dvěma směry (Olivová 2000:145). Ten pak charakterizuje následovně:

„Proud, jehož základem byla spolupráce stran orientovaných na podporu systému pluralitní parlamentní demokracie, a to bez ohledu na jejich nacionální odlišnost. V jeho rámci docházelo také již od počátku dvacátých let ke sblížení českých a slovenských, německých, popř. maďarských demokratických stran. V tomto republikánském proudu se současně formovala dvě křídla. Konzervativní, reprezentované agrárními a křesťanskými stranami, a socialistické, představováno sociálně demokratickými stranami a československou národně socialistickou stranou“ (Olivová 2000:145). A právě díky spojení tohoto konzervativního proudu bylo později možné vytvořit tak zvanou panskou vládu, která měla za úkol vystupovat proti těmto dvěma krajním

proudům. Sám socialistický blok byl i kvůli komunistické straně značně oslaben.

Politické strany nebyly novým produktem nezávislého státu, na rozdíl od řady zemí Evropy, neboť v Čechách a na Moravě došlo k profilaci politických stran již na konci 19. století. Politické strany tak vlastně pouze navázaly na nový politický vývoj po první světové válce, jak to vidíme na příkladu agrární strany a jejího postavení k malým a menším zemědělcům, nebo radikalizace uvnitř sociálních demokratů. Jejich předseda Bohumil Šmeral byl jedním z posledních zastánců Rakouska – Uherska. Během období první republiky se mluví o existenci padesáti až šedesáti politických stran a uskupení, někdy i více (Malíř, Marek a kol. 2005:542). Mnohdy tyto nové strany vznikaly odštěpením od stran již existujících v rámci různých politických proudů, jejich politická moc a síla však byly téměř vždy nulové. Proto v rámci českých stran mluvíme většinou pouze o pěti stranách. Současně ale politická různobarevnost bránila vzniku vládních koalic při složení dvou, maximálně tří stran. Problém tkvěl ve skutečnosti, že pro získání mandátu do Poslanecké Sněmovny nebylo zapotřebí získání minimálního procentuálního počtu hlasů. I ty největší politické strany dokázaly získat maximálně deset až patnáct procent hlasů, takže skládání vládních koalic bylo mnohdy velmi složité. Vytvoření většinové vlády skládající se pouze ze zástupců vítězné strany bylo tedy nemožné. V průběhu první republiky proto docházelo k následujícím povolebním koalicím, jak o tom píše Broklová:

„Základem vlád ve dvou desetiletích trvání republiky byly čtyři typy koalic: všenárodní, rudozelená, občanských stran (panská) a široká (koncentrační). Poslední trvala od roku 1929 s malými obměnami do března 1938. K její největší změně došlo právě

v březnu 1938, kdy z koalice vystoupili němečtí aktivisté“ (Broklová 1992:38).

Přílišný počet politických stran různého politického směru uvnitř koalice měl v sobě mnoho problémů: hájení zájmů odlišných skupin, těžké hledání politického kompromisu, nesoulad uvnitř vlády, to vše mělo za následek, že docházelo přechodně i k vytváření úřednických vlád. To že se nejednalo pouze o krajní řešení, ale že se s touto možností počítalo i do budoucna se ostatně zmiňuje i Broklová:

„Tato skutečnost vedla v polovině dvacátých let, kdy došlo ke zmíněné krizi související s existencí systému více stran, k úvahám o trvalém nahrazení parlamentní vlády vládou úřednickou nebo ještě spíše vládou smíšenou“ (Broklová 1992:44). „Na Slovensku a Podkarpatské Rusi však situace byla zcela odlišná, tam k vytváření politických stran a politického života začalo docházet postupně až po roce 1918. Síla a vliv politických stran, a to nejen v politice jako takové, ale i v řadě nepolitických oblastí společnosti, byly obrovské především v porovnání s většinou ostatních států Evropy. I z tohoto důvodu byla první republika označována za stát politických stran“ (Malíř, Marek a kol. 2005:535).

První předseda nezávislé Československé republiky Karel Kramář byl po událostech let 1919 - 1920 v politické izolaci, neboť se domníval, že jeho politické zásluhy z doby před první světovou válkou a z doby meziválečné ho předurčují pouze do funkce prezidenta nebo předsedy vlády. Během krátké doby se však jeho strana Národní demokracie propadla v prvních poválečných volbách a jeho postavení předsedy vlády bylo silně oslabeno, především při projednávání Versailleské smlouvy, kdy naše zájmy mnohem úspěšněji hájil ministr zahraničí Edvard Beneš. Jeho

vztah k Masarykovi i Benešovi se pod vlivem těchto událostí postupem času značně zkomplikoval, a jím vedená strana - národní demokracie - měla mnohem více ztíženou situaci na politickém poli a byla stále více a více izolována.¹¹

Obdobně na tom bylo i Finsko. Po vnitřní válce vedené v letech 1917 - 1918 došlo k určité změně v rámci politických stran. Konzervativní politici a zastánci předlohy o finském království spadající do tak zvané strany Starofinů se přetvořili v pravicovou stranu Kokoomus; Mladofini se naopak vyprofilovali v stranu liberální. Početně nejsilnější byla sociální demokracie, která však v první polovině dvacátých let neměla možnosti ani prostředky na to, aby se stala stranou vládní koalice. Tak jako u československé sociální demokracie, i v případě finské sociální demokracie došlo na počátku dvacátých let k rozštěpení strany na státotvorní sociální demokracii a komunistickou stranu. Liberální strana, jejímž představitelem byl i první finský prezident K. J. Stahlberg, ztratila v průběhu dvacátých let na popularitě na úkor finské konzervativní strany a agrárníků. Z těch se ve volbách v roce 1929 stala nejsilnější politická síla, když získali v parlamentě šedesát křesel, kdežto sociální demokraté padesát devět křesel.

I když byli sociální demokraté z počátku početně nejsilnější politickou stranou, nebyli v meziválečném období schopni - z důvodů výše uvedených - prosadit například své kandidáty na post prezidenta. Proto vždy volili takového pravicového kandidáta, kterého považovali za nejmenší zlo. Za jednu z obětí takovéto politiky můžeme považovat generála Karla Gustava Mannerheima, který byl pro sociální demokraty nepřijatelný a vždy tak

¹¹ Výjimku představují ekonomičtí ministři za tuto stranu Rašín a Engliš, z nichž Engliš patřil mezi stoupence prezidenta Masaryka .

zablokovali jeho zvolení prezidentem v meziválečném období. Toto mělo být Mannerheimovi odplatou za jeho politickou angažovanost v době občanské války v letech 1917 - 1918.

Politická různorodost a také ještě stále nezapomenutá minulost týkající se právě let 1917 - 1918 bránily možným koalicím mezi těmito politickými bloky. Z tohoto důvodu byla v období dvacátých let převážná část vládních koalic menšinových, skládajících se pouze ze stran liberálních a agrárních. Životnost těchto vlád, podle dokumentace na konci této práce ukazuje, že nebyla příliš dlouhá.

Právě v období let 1917 – 1938 rostl význam role prezidenta, jakožto sjednocujícího článku v rámci finské politické kultury. Levice a pravice nebyly schopny kompromisu v otázce politické a ekonomické; pro stranu agrární pak představovala největší překážku pro spolupráci strana finských švédů, především z důvodů jazykových. Finští agráři jakožto nacionalistická strana v rámci politického spektra odmítali zvýhodňovat početně malou švédsky mluvící skupinu obyvatel. V období dvacátých let se obě strany setkaly pouze dvakrát ve stejné vládní koalici. Výhodou pro finský parlamentní systém snad mohla být menší roztržičnost politických stran, ať už z pohledu ekonomického, náboženského či jazykového.

Naproti tomu seznam počtu parlamentních voleb či sestavování koaličních vlád ve dvacátých letech vyznívá ve prospěch Československa. Důvodem byla mimoparlamentní sdružení, nichž nejznámější byla již dříve zmiňována Pětka, která zaštiťovala chod parlamentu a vlády a nalézala předem kompromisy mezi zúčastněnými stranami. Pětka však již v době své existence měla řadu svých kritiků a to nejen v podobě politiků

opozičních, či koaličních, ale i mezi publicisty a novináři. Takto se o Pětce vyjádřil Ferdinand Peroutka:

„Chtěla (Pětka) vládnout demokraticky, ale je-li v demokracii skryta možnost posílit nějakými triky pozici vlády, byla odhodlána jich použít“ (Broklová 1992:45). A dále: „Existence instituce jako je pětka byla ukazatelem neschopnosti parlamentu: Parlament má tolik pětetek, kolik si jich zaslouhuje“ (Broklová 1992:45).

Dalším jevem naší politické scény byla role samotného prezidenta republiky T. G. Masaryka. Masaryk byl zvolen prezidentem ke konci roku 1918, již v poměrně pokročilém věku šedesáti osmi let. Politici domácího odboje v čele s čerstvě jmenovaným předsedou vlády Karlem Kramářem apelovali na Masaryka, aby plnil svoji roli prezidenta spíše formou reprezentativní než aktivní účasti; jak to ostatně dokládají slova Karla Kramáře směřující k prezidentovi: „Děkujeme Pánu Bohu, že Vás máme, ale já vás prosím a zaklínám, zůstaňte nad oblaky, poněvadž kdo u nás vstoupí trochu hlouběji do politického života, ten se tomu neubrání, že je poházen blátem a ztratí autoritu, které tolik potřebuje,“ (Klimek 1996:2005).

V tomto bodě se však většina našich tehdejších politiků zmýlila, Masarykovu duchu by naprosto odporovalo, aby byl pouze loutkou v rukou našich domácích politiků, zvláště pak proto, že jen málokterého si opravdu vážil. S odstupem času můžeme tvrdit, že skutečnost, kdy Masaryk po tak dlouhou dobu zastával nejvyšší státní funkci, byla pro naši demokracii správná. A ačkoliv z dnešního pohledu by možná právě tato skutečnost neodpovídala současným představám o funkčnosti demokracie, kdy pouze jedna osoba zastává po řadu volebních období tutéž funkci, z pohledu dvacátých let jsme nuceni konstatovat, že pro rozvoj naší mladé a křehké demokracie to správné bylo. Není to však pouze postava

prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Okolo něj a jeho politického okolí se v průběhu dvacátých let vytvořila skupina zvaná Hrad. Jednalo se o novináře a politiky promasarykovsky orientované, reprezentované všemi politickými stranami, kteří byli informátory prezidenta. T. G. Masaryk, který tak od nich získával zákulisní informace z jejich politických stran. Toto volné, heterogenní seskupení bylo nejen jakousi politickou silou, ale hlavním jejím snažením byl pokus o snížení politického vlivu Pětky a také mimo jiné o prosazení Edvarda Beneše prezidentem po T. G. Masarykovi. Řada politiků byla totiž značně znepokojena jeho zdravotním stavem, který představoval po celá dvacátá léta veliké nebezpečí. Edvard Beneš však nebyl nepopulární pouze mezi domácími politiky, ale ani mezi obyčejným lidem nebyl příliš oblíben. V zákulisí se jeho šancím stát se následujícím prezidentem nedávalo mnoho nadějí, a pro mnohé byl mnohem přijatelnějším předseda agrární strany Antonín Švehla, který si dokázal získat respekt i mezi svými politickými rivaly. Na domácí politické scéně též vypukla neshoda ohledně významu 28. října, kdy zahraničnímu odboji byla přisuzována mnohem větší zásluha na vzniku nezávislého Československa, než odboji domácímu. Zahraniční odboj však představovali pouze Masaryk a Beneš a pokud naši domácí politici ctili zásluhy Masaryka, dávali si patřičný pozor, aby stejných výsad nebylo poskytováno i Benešovi.

Naproti tomu ve Finsku nebylo politika, který by mohl nabídnout stejné politické a morální kvality jako Masaryk, který by se těšil úctě napříč politickým spektrem a který by se těšil vysoké popularitě mezi národem jako T. G. Masaryk v Československu.

Geografické polohy Finska a Československa se navzájem velmi liší. Finsko bylo po staletí okrajovou zemí, o kterou se nevedly dlouhé a krvavé boje, jak tomu bylo na ostatních územích kontinentu v evropské historii pravidlem. Nové prvky a trendy se sem dostávaly mnohem později a s menší důrazností, než jak jsme tomu byli zvyklí u nás, a nejen co se týče politiky ale i například architektury či módních trendů. Finsko se ze své izolace začalo dostávat až mnohem později, pak ovšem mohlo jít ostatním evropským zemím příkladem; jedním z nich je volební právo pro ženy platné již od roku 1906, a to vůbec poprvé na evropském kontinentě.

Naproti tomu Československo, se svojí ideální polohou v centru Evropy, se mohlo jen s obtížemi volně vyvíjet bez okolních vlivů přicházejících z ostatních částí Evropy. Co se týče politických vlivů a trendů, dle dostupné odborné literatury, je možné shledat podobné počátky v obou zemích a to včetně časového působení, vlivu na venkovské či městské obyvatelstvo i na rozvoj politických stran. Rozložení obyvatelstva v Československu a ve Finsku bylo naprosto odlišné. Československo a zvláště pak Čechy byly stará průmyslová oblast bývalého rakouského císařství s dlouhými tradicemi průmyslu a dělnickým obyvatelstvem. Proti tomu Finsko byla tradiční agrární země, kde převážná část obyvatelstva žila na venkově.

Ačkoliv během dvacátých let došlo k mnohým změnám v rámci finské společnosti, tento trend si zachovával svůj původní ráz. Přes geografické rozdílnosti obou zemí, uskupení politických stran a jejich síla počítána procentuálním počtem hlasů, si byly v obou zemích velmi podobné. Politický trend nastolený v Československu byl jakoby kopírován situací ve Finsku a opačně. V tomto bodě by bylo na místě se trochu nad touto

skutečností pozastavit. Fakt, že politické strany si byly svými silami navzájem podobné, je v případě Československa a Finska opravdu podivuhodný. Československo svou ekonomickou vyspělostí se daleko spíše svojí strukturou, ať již z pohledu rozvrstvení obyvatelstva mezi venkovem a městy, či pracovní silou mezi zemědělstvím a průmyslem, podobalo mnohem více Francii, Velké Británii či Německu, než málo rozvinuté Finské republice. Ani v jedné z těchto zemí však agrární strany nedosahovaly větší popularity a již vůbec se nepodílely na politickém řízení svých zemí. Agrární strany dosahovaly největšího vlivu v méně vyspělých státech se silnějším zaměřením na zemědělství a s málo rozvinutým průmyslem, kde sociální demokracie byly zatím poměrně slabé, neboť dělnické obyvatelstvo nebylo politicky činné, a naopak pravicové strany opírající se převážně o dobře situované střední třídy byly politicky i početně slabé, například Polsko, Rumunsko, Jugoslávie a Bulharsko. Skutečnost, že agrární strana v Československu si dokázala vybojovat tak silné postavení, nese v sobě několik aspektů:

1. Politické spektrum našich stran nenabízelo pro voliče příliš velký výběr, pokud budeme brát stranu národní demokracie jako okrajovou pravicovou stranu, pak lidová strana se svým typickým křesťanským pojetím se mohla spolehnout na určité vrstvy obyvatelstva, ale rozhodně se s ní nedalo počítat jako se stranou masovou. Sociální demokracie byla zpočátku stranou nejsilnější, v dubnu roku 1920 vyhrála první parlamentní volby nezávislé Československé republiky. Na konci roku však byla citelně oslabena, když stranu opustila řada jejích politických představitelů včetně Bohumila Šmerala, jednoho z nejnadanějších

politiků sociální demokracie. Ti později vytvořili ještě levicovější Komunistickou stranu. Agrární strana tedy představovala pro středové voliče jednu z mála politických variant.

2. Agrární strana se přestala po první světové válce profilovat pouze jako strana statkářská, a díky své aktivní politice v rámci pozemkové reformy se mohla svým volebním programem stát atraktivní pro venkovské obyvatelstvo jako takové, ne jen pro majetné, a navíc mohla být atraktivní i pro městské obyvatelstvo. Tento fakt ostatně komentuje i Klimek s konstatováním, že „...zahraniční pozorovatelé s údivem zaznamenávali, jak se do této strany hlásí i řada obyvatel měst“ (Klimek 2000:249). Ostatně i V. Dostál píše ve své knize o agrární straně: „Republikánská strana na půdě parlamentu rozhodným způsobem ovlivnila právní základy pozemkové reformy. Domyšlenou organizační činností, propagací a agitací se představila jako téměř výlučný obhájce přidělu zabrané půdy do vlastnictví venkovským lidem. Tím politicky získala většinu drobného lidu zemědělského a reformě vtiskla svůj charakter. Oslabila socializační úsilí, které plánovalo mít reformu za své první dílo a otrást soukromým vlastnictvím půdy. Reforma díky politickému umu Švehly a jeho strany soukromé vlastnictví posílila a upevnila“ (Dostál 1998:119).

3. Svou úlohu v rámci budování agrární strany sehrál i dlouhodobý předseda této strany Antonín Švehla svou kompromisní politikou nejen uvnitř své vlastní strany, ale i ostatních politických stran. Švehla ovšem nebyl pouze mistrem kompromisu v otázkách týkajících se ostatních politických stran, ve své straně si dokázal získat velmi silné a autoritativní postavení až do svého sklonu v roce 1933. Opoziční předáci

uvnitř strany byli nuceni stranu opustit a zakládali si jiná politická hnutí a seskupení bez většího významu. Díky Švehlovi se též zájmy strany přeorientovaly z velkostatkářského křídla na malé a drobné zemědělce.

4. Program agrární strany byl původně na počátku dvacátého století zaměřen na venkovské obyvatelstvo, v průběhu let a zvláště pak po vytvoření nezávislého Československa se program strany stále více a více rozšiřoval. Později v něm bylo možno zaregistrovat i prvky zahrnující formulace pro celou společnost bez ohledu na živnost jednotlivého občana, ačkoliv speciální postavení rolníka v něm zůstávalo stále zakořeněno. Strana se snažila prezentovat jako státotvorná složka státu nezapomínající na své politické postavení, které v průběhu dvacátých let značně posílilo.

5. Silná pozice agrární strany byla zajištěna i roztržitostí na politickém poli. Levicové strany nebyly schopny spolupráce mezi sebou. Středo – pravicové spektrum bylo poměrně široké a chyběl vedoucí politický představitel. Tuto roli právě převzali agrárníci a dokázali si ji udržet po celá dvacátá a třicátá léta. Po celou dobu existence první republiky nedošlo k vytvoření vlády skládající se z politických stran bez účasti agrární strany. Toto tvrzení však můžeme považovat též jako handicap československé politické scény dvacátých a třicátých let. Opozice byla tvořena pouze nestátotvornými ultra-pravicovými nebo ultra-levicovými stranami, takže povolební obměny vládních koalic nebyly příliš možné a strany se tak politicky vyčerpávaly svou účastí ve vládách.

Síla agrární strany ve Finsku spočívala v mnoha ohledech na stejných nebo podobných aspektech jako tomu bylo v případě agrární strany v Československu:

1. Počet politických stran byl ve Finsku poměrně omezený, pokud nebudeme počítat stranu finských Švédů, orientovanou na švédsky mluvící obyvatelstvo Finska a komunistickou stranu jako krajně levicovou a nestátotvornou stranu.
2. Většina obyvatelstva Finska žila na počátku 20. století na venkově, počet obyvatel žijících ve městech byl v procentuálním porovnání jedním z nejnižších v celé Evropě. Proto i tematika volební programy finské agrární strany byly pro zemědělce nejatraktivnější.
3. Agrární strana měla velmi dobře zorganizovanou stranickou strukturu od nejnižších až po nejvyšší složky.
4. A konečně podobně jako v Československu ani ve Finsku nebylo možno vytvořit povolební vládní koalice bez účasti agrární strany. Ve Finsku ještě navíc se i tak jednalo o menšinové vlády, jejichž životnost byla závislá na parlamentu a tudíž byla i velmi krátká.

Pokud prvních deset let naší nezávislosti považujeme za úspěšné období pro mladou Československou republiku, nebylo tomu ani v případě Finska jinak. Právem můžeme tato léta považovat za klíčová v rámci rozvoje demokracie a společnosti, kdy ve stejnou dobu řada sousedních států ztratila svou počáteční demokracii a v těchto zemích byla nastolena diktatura. Jak

Československu, tak i Finsku se tomuto osudu podařilo vyhnout a historický vývoj obou zemí by se nepochybně lišil nebýt historických událostí ve třicátých letech.

Kromě rozvoje společnosti se během dvacátých let dařilo oběma zemím i hospodářsky, tento vývoj byl bohužel ukončen na konci dvacátých let vývojem situace v USA a ostatních vyspělých státech Evropy. Československo se dokonce v této době stalo jednou z nejvyspělejších zemí Evropy.

Politický vývoj v obou mladých republikách zaznamenal podobný směr, zprvu silná levice byla na počátku dvacátých let nucena uvolnit své místo politickému středu reprezentovaného agrárními stranami. Agrárníci se více orientovali na vnitrostátní situaci v zemi na úkor zahraniční politiky; v Československu reprezentované Edvardem Benešem a ve Finsku reprezentanty ostatních politických stran. Oba státy měly silné sousedy za svými zády a jejich zahraniční politika se musela ubírat takovým směrem, aby nevyvolala u těchto susedů nějakou nepřátelskou reakci. Ani silná pravice či její odštěpená ultrapravicová hnutí nezískala na silné podpoře hned zpočátku, ačkoliv jak ve Finsku, tak i u nás docházelo k různým organizovaným nepokojům. U nás pod vlivem generála Gajdy a ve Finsku pod vlivem vytvořeného fašistického hnutí Lappua. Jak v Československu, tak i ve Finsku jsou po meziválečnou dobu typické silné národnostní minority, které měly pro vývoj svých zemí vlastní a odlišný ráz. Aktivní politiky ve Finsku a pasivní po dobu první poloviny dvacátých let v Československu.

Tato odlišná chování obou menšin měla za následek i odlišný poválečný vývoj v obou krajinách. Finští Švédové se podíleli na obraně Finska před Rudou armádou během druhé světové války, zatímco čeští Němci z naprosté většiny oslavně vítali příchod

německých vojsk do naší země. Po druhé světové válce se pak švédská menšina podílela na rozvoji Finska, zatímco v Československu nesporně mnohem silnější německá menšina čítající kolem tří milionů obyvatel byla nucena opustit své domovy, ponechat zde svůj majetek bez jakékoliv materiální náhrady a hledat svůj nový domov v poraženém Německu. Je na místě si položit otázku, zda nám odchod této silné menšiny spíše neublížil, než aby v následujících letech pomohl rozvoji republiky. Německé obyvatelstvo se daleko méně hlásilo k levicovým názorům a tak i volby v létě 1946 mohly dopadnout zcela odlišně. Odpovědnost za tento masivní odsun však nenesou pouze českoslovenští komunisté, ale celá meziválečná a poválečná politická garnitura v čele s prezidentem Edvardem Benešem.

O Benešovi byla již v této práci mnohokrát zmínka a téměř vždy v pozitivním smyslu slova. Edvard Beneš však bohužel trpěl také nejednou zápornou vlastností, mimo jiné tou, že nedokázal odpouštět svým politickým odpůrcům. Způsob vyrovnání se s Němci a s představiteli agrární strany po druhé světové válce dokazuje, že politická velkorysost byla pro něj zcela neznámá. Řada jeho politických soků z dvacátých a třicátých let na tuto jeho vlastnost na sklonku svého života doplatila. Jednou z takových situací byla mimo jiné volba prezidenta v roce 1935, kdy se občanské strany snažily zabránit Benešovu zvolení a chtěly přijít s vlastním pravicovým kandidátem, který by při složení sil v Parlamentu měl mnohem větší šance na zvolení než sám Edvard Beneš. Ačkoliv Beneš byl nakonec zvolen, a to dokonce daleko větším počtem hlasů než kdy před ním Masaryk, především zásluhou agrárního politika Hodži, Beneš nikdy svým odpůrcům neodpustil, že byl vůbec nucen tolik o tuto funkci bojovat, neboť se pokládal za samozřejmého Masarykova nástupce.

Celkově však dvacátá léta můžeme považovat v případě Finska a Československa jako zkoušku demokracie, ve které obě země obstály. Vztahy mezi Československem a Finskem během dvacátých let nebyly příliš aktivní. Důvodem byla nejen zcela nevyjasněná zahraniční politika Finska, ale i poměrně velká vzdálenost mezi oběma zeměmi. Z středoevropského regionu pro Finsko nejdůležitější postavení zastávalo Polsko, z národnostně – historického pohledu pak Maďarsko. V Polsku mělo své zastoupení Finské velvyslanectví a Polsko bylo z celkového pohledu pro Finsko mnohem důležitější a bližší než Československo. Velmi aktivním se ve vztazích s Polskem projevoval ministr zahraničních věcí Rudolf Holsti, který byl zastáncem úzké spolupráce mezi Finskem, pobaltskými státy a Polskem.¹² Jednalo se o dobu tzv. Malé Dohody mezi Československem, Jugoslávií a Rumunskem. I v tomto případě se zúčastněné země měly dle dohody zavázat k poskytnutí vojenské pomoci v případě napadení některé ze zmiňovaných zemí. Tento bod smlouvy vyvolával mezi finskými politiky velké znepokojení, zvláště pak kdy pozice pobaltských států v rámci mezinárodní politiky nebyla příliš silná. Holstimu byla proto vyslovena parlamentem nedůvěra a celá vláda vedena ministerským předsedou Vennolou rezignovala. Pro finskou zahraniční politiku se stala klíčovým směrem vojenská a politická neutralita.

K navázání diplomatických vztahů mezi Československem a Finskem došlo až na počátku dvacátých let, kdy aktivnější roli převzalo Finsko. Oboustranný obchod nebyl příliš výrazný, ale každopádně export směřující z Československa do Finska byl

¹² Litva později z tohoto dění vypadla pro politické roztržky s Polskem.

téměř patnácti násobně vyšší než tomu bylo z Finska do Československa. Obchodní smlouva mezi oběma zeměmi byla podepsána až v roce 1927. Jinak naše zahraniční styky byly velmi omezené a poměrně nepodstatné pro obě země.

7. Závěr

Pro politology i historiky období První republiky je stále velmi zajímavé a pro studenty historie či politologie i na dále inspirující. Důvodem je jistě vývoj v Československu, kdy po dobu posledních čtyřiceti let byla léty 1918 – 1938 interpretována jako období útisku pracujícího lidu a nadvlády buržoazie. Proto ani historici se po roce 1948 nemohli příliš věnovat tomuto období, nebo jenom s velmi kritickým pohledem na tehdejší dobu. Podrobnější charakteristika meziválečného období a struktura společnosti a politických stran byla nemožná. Ve skutečnosti meziválečné období patří mezi nejsvětější chvíle naší krátké samostatné historie. První republika a vliv Antonína Švehly spolu s prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem jsou pro naši současnou dobu velmi důležité a podstatné. Z české literatury bych rád jmenoval především Kárníka, Klimkův „Boj o Hrad“ a Olivovou. Z výše uvedených důvodů je proto zřejmé, že literatura použita pro tuto diplomovou práci je poměrně časově mladá.

Naproti tomu poválečný vývoj ve Finsku se od našeho velmi lišil. A pokud jsou období, která jsou ve finské historii v průběhu minulých let trochu jinak interpretována, pak se jedná o léta padesátá a šedesátá. Proto i literatura použitá pro finskou část je staršího data, než literatura česká. V tomto případě bych se rád zmínil o souboru děl Ilkky Hakalehtiho a Juhanni Myllyho a o jejich podrobné politologické analýze finské agrární strany. Bohužel musím konstatovat, že historická díla a pojednání srovnávající období Finska a Československa, ať již ve finské nebo české literatuře, se mi najít nepodařilo. Co se týče současné literatury z mých poznatků vyplývá, že zatímco čeští politologové a historikové se věnují převážně období let 1918 – 1938, u finské

literatury je tomu jinak. Ve Finsku od začátku devadesátých let dochází k trendu korigování historie let sedmdesátých a období prezidentování Urho Kalevi Kekkonena. Meziválečné období pak ve Finsku nenachází větší obliby, ani z pohledu historického, ale ani z pohledu politologického.

PŘÍLOHY:

SEZNAM VLÁD ČESKOSLOVENSKA A FINSKA V LETECH 1918 - 1929

Výsledky voleb v Československu v letech 1918 – 1929 pro agrární stranu:

Rok 1920; 9,7 %, 28 míst

Rok 1925; 13,7%, 45 míst

Rok 1929; 15 %, 46 míst

Počet míst v Poslanecké Sněmovně 200

Výsledky voleb ve Finsku v letech 1917-1929 pro svaz zemědělců:

Rok 1917; 12,4 %, 26 míst

Rok 1919; 18,7 %, 42 míst

Rok 1922; 20,3 %, 45 míst

Rok 1924; 20,3 %, 44 míst

Rok 1927; 22,5 %, 52 míst

Rok 1929; 26,1 %, 60 míst

Počet míst v Parlamentě 200

Předsedové vlád v Československu v letech 1918-29:

Kramář Karel, 14.11.1918 – 08.07.1919

Tusar Vlastimil, 08.07.1919 – 25.05.1920

Tusar Vlastimil, 25.05.1920 – 15.09.1920
Černý Jan, 15.09.1920 – 26.09.1921
Beneš Edvard, 26.09.1921 – 07.12.1922
Švehla Antonín, 07.10.1922 – 09.12.1925
Švehla Antonín, 09.12.1925 – 18.03.1926
Švehla Antonín, 12.10.1926 – 01.02.1929
Udržal, František, 01.02.1929 – 07.12.1929, demise přijata
27.10.1929

Předsedové vlád ve Finsku v letech 1917-29:

Ingman Lauri, 27.11.1918-17.04.1919
Castrén Kaarlo, 17.04.1919-15.08.1919
Vennola Juho Heikki, 15.08.1919-15.03.1920
Erich Rafael, 15.03.1920 – 09.04.1921
Vennola Juho Heikki, 09.04.1921 – 02.06.1922
Cajander Aimo Kaarlo, 02.06.1922 – 14.11.1922
Kallio Kyosti, 14.11.1922 – 18.01.1924
Cajander Aimo Kaarlo, 18.01.1924 – 31.05.1924
Ingman Lauri, 31.03.1924 – 31.03.1925
Tuulenheimo Antti, 31.03.1925 – 31.12.1925
Kallio Kyosti, 21.12.1925 – 13.12.1926
Tanner Vaino, 13.12.1926 – 17.12.1927
Sunila Juho E., 17.12.1927 – 22.12.1928
Mantere Oskari, 22.12.1928 – 16.08.1929

Seznam literatury

- Broklová, E. 1992: Československá demokracie, Sociologické nakladatelství, Praha
- Čechurová, J 1999: Česká politická pravice, Lidové noviny, Praha
- Dostál, V. 1998: Agrární strana: její rozmach a zánik, Nakladatelství Atlantis, Brno
- Efmertová, M.C. 1998: České země v letech 1848 – 1918, Nakladatelství Libri, Praha
- Jaksch, W. 2000: Cesta Evropy do Postupimi – Vina a osud v podunajském prostoru, Nakladatelství ISKP, Praha
- Jussila, O. 1999: Suomen poliittinen historia, Nakladatelství Werner Soderstrom, Helsinki
- Juutikkala, E., Pirinen, K. 2001: Dějiny Finska, Nakladatelství Lidové Noviny, Praha
- Hakalehto, I. 1986: Maalaisliitto – Keskustapuolueen Historia 1, Kirjayhtyma, Helsinki
- Kárník, Z. 2000: České země v éře První republiky, Nakladatelství Libri, Praha
- Klimek, A. 1996: Boj o Hrad I., Nakladatelství Panevropa, Praha
- Klimek, A. 1998: Boj o Hrad II., Nakladatelství Panevropa, Praha
- Klimek, A. 1995: Vítěz, který prohrál generál Radola Gajda, Nakladatelství Paseka, Praha.
- Klimek, A. 2000: Velké dějiny zemí Koruny české svazek XIII., Nakladatelství Paseka, Praha
- Kolář, F. a kol. 1998: Politická elita meziválečného Československa 1918-1938, Nakladatelství Pražská edice, Praha

- Kotvun, J. 2005: Republika v nebezpečném světě, Nakladatelství Torst, Praha
- Malíř, J., Marek, P. a kol. 2005: Politické strany, Nakladatelství Doplněk, Brno
- Mylly, J. 1989: Maalaisliitto – Keskustapuolueen Historia 2, Kirjayhtyma, Helsinki
- Olivová, V. 2000: Dějiny první republiky, Nakladatelství Karolinum, Praha
- Pasák, T. 1999: Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945, Nakladatelství Práh, Praha
- Rupnik, J. 2002: Dějiny Komunistické strany Československa, Nakladatelství Academia, Praha
- Urban, O. 1991: České a Slovenské dějiny do roku 1918, Nakladatelství Svoboda, Praha
- Zeman, Z. 2002: Edvard Beneš: Politický životopis, Nakladatelství Mladá Fronta, Praha
- Zetenberg, S (ed.) 1991: Suomen historian pikkujattilainen, WSOY, Helsinki
- Hovory s Antonínem Švehlou (2001), Votopia
- K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách (2001), Karolinum
- Suomen Historia (1997), Werner Soderstrom
- Webové stránky finské Agrární strany Keskusta puolue:
www.keskusta.fi